

ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิดของประเทศไทย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 420 ซึ่งเป็นมาตราที่วางหลักทั่วไปในความรับผิดฐานละเมิดนั้น¹ ได้บัญญัติไว้ว่า “ผู้ใด จงใจ หรือ ประมาทเลินเล่อ ทำต่อบุคคลอื่น โดยผิดกฎหมาย ให้เขาเสียหาย ถึงแก่ชีวิตก็ดี แก่ร่างกายก็ดี อนามัยก็ดี เสรีภาพก็ดี ทรัพย์สิน หรือ สิทธิ อย่างหนึ่งอย่างใด ก็ดี ท่านว่า ผู้นั้น ทำละเมิด จำต้องใช้ ค่าสินไหมทดแทน เพื่อการนั้น” ซึ่งหลักเกณฑ์สำคัญที่จะก่อให้เกิดความรับผิดทางละเมิดในความรับผิดฐานละเมิดโดยทั่วไปตามมาตรานี้ คือ

1. มีการกระทำโดยผิดกฎหมาย
2. เป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ
3. มีความเสียหายแก่บุคคลอื่น
4. ความเสียหายนั้นเป็นผลเกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด²

หลักการของความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้นถูกนำมาใช้กำหนดความรับผิดของผู้ทำละเมิด โดยอยู่ในหลักเกณฑ์ที่ว่า ผู้ทำละเมิดนั้นจะต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายหากว่าความเสียหายนั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด หมายถึง เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นกับผู้เสียหายแล้ว ต้องพิจารณาว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิดหรือไม่ ถ้าหากว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด ถือว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของผู้ทำละเมิดและผลคือความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดเพื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น³ จากหลักดังกล่าวนี้ในบทบัญญัติของกฎหมายไทยมิได้กำหนดเอาไว้ซึ่งหลักเกณฑ์หรือทฤษฎีใดๆที่จะ

¹ จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452 (พระนคร: เนติบัณฑิตยสภา, 2504) น. 466.

² เพิ่งอ้าง, น. 466-467.

³ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด (กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, 2527) น. 34.

นำไปใช้พิสูจน์ว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายเป็นผลที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิดหรือไม่⁴ ดังนั้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิดของประเทศไทยจึงต้องทำการศึกษาจากตำรากฎหมายและคำพิพากษากฎีกาต่างๆในเรื่องละเมิด เพื่อที่จะได้ทราบถึงแนวคิดของนักนิติศาสตร์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิดและวิธีปฏิบัติของศาลในการพิจารณาคดีละเมิด

จากข้อมูลตามตำรากฎหมายละเมิดต่าง ๆ นั้นสรุปความได้ว่า นักนิติศาสตร์ไทยได้แบ่งแยกทฤษฎีในการพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลออกเป็น 2 ทฤษฎีใหญ่ๆ คือ

1. ทฤษฎีเงื่อนไข
2. ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม

ซึ่งทั้งสองทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่นักนิติศาสตร์ของต่างประเทศนำมาใช้พิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิดของประเทศตนและทั้งสองทฤษฎีมีผลของการให้แตกต่างกันออกไป โดยจะขอแยกอธิบายดังนี้

1. ทฤษฎีเงื่อนไข

ทฤษฎีเงื่อนไข (causa sine qua non) หรือทฤษฎีความเท่ากันแห่งเหตุ (equivalence theory)⁵ ตามหลักแห่งทฤษฎีนี้การที่จะวินิจฉัยว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลหรือไม่ นั้นจะต้องพิจารณาว่าหากไม่มีการกระทำละเมิดนั้นแล้ว ผลเสียหายจะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าไม่เกิดถือว่าความเสียหายเป็นผลจากการกระทำละเมิดนั้น แต่หากว่าแม้ไม่มีการกระทำละเมิดนั้นแล้ว ผลเสียหายก็ยังเกิดขึ้นอยู่เนื่องเอง ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลจากการกระทำของผู้ทำละเมิด⁶ ผลเสียหายอันหนึ่งนั้นอาจเกิดขึ้นได้จากเหตุหลายๆประการประกอบกัน ถ้าการกระทำของผู้ทำละเมิดนับเป็นเหตุอันหนึ่งที่ทำให้เกิดผลเสียหายขึ้นแล้ว ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ

⁴ จิตติ ติงศภทิพย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452, น. 501.

⁵ เพิ่งอ้าง, น. 491.

⁶ พจน์ ปุษปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด (กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2525) น. 208.

ผลเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ายังมีเหตุอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน เนื่องจากหากไม่มีเหตุหลายๆประการเหล่านั้นรวมเข้าด้วยกันแล้ว ผลเสียหายย่อมจะไม่เกิดขึ้นเช่นนั้น⁷

ในการอธิบายหลักแห่งทฤษฎีเงื่อนไขนั้นจะขอแยกอธิบายดังนี้

1.1 ความเสียหายต้องเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด

โดยหลักของทฤษฎีเงื่อนไขนั้น ผู้ทำละเมิดจะต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดของตน ซึ่งการจะวินิจฉัยว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำละเมิดหรือไม่นั้นก็โดยการตั้งคำถามขึ้นว่าหากไม่มีการกระทำละเมิดนั้นเกิดขึ้นแล้ว ผลเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับนั้นจะเกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าคำตอบคือหากไม่มีการกระทำละเมิดนั้นเกิดขึ้นแล้ว ผลเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับนั้นจะไม่เกิดขึ้น ถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของผู้ทำละเมิดซึ่งผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ ดังนั้นในทางกลับกันถ้าหากแม้ว่าจะไม่มีการกระทำของผู้ทำละเมิดเกิดขึ้น ความเสียหายก็ยังคงเกิดขึ้นกับผู้เสียหายอยู่ดี ถือว่าความเสียหายนั้นไม่ใช่ผลโดยตรงของการกระทำละเมิดนั้น ผู้ละเมิดไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งวินิจฉัยว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 438-439/2512 กระทรวงการคลังฟ้องคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยฐานละเมิดเกี่ยวกับเงินภาษีอากรของกรมสรรพากรซึ่งถูกยกยอกไป

จำเลยเป็นหัวหน้าส่วนราชการแผนกสรรพากรประจำอำเภอมีตำแหน่งสมุหบัญชีโท มีหน้าที่รับผิดชอบในเงินภาษีอากรตลอดจนตรวจนับเงินสดและเช็คที่มีผู้นำมาชำระค่าภาษีอากรทุกวัน หากจำเลยไม่ปล่อยปละละเลยและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาโดยใกล้ชิด และถ้าไม่ปลีกตัวออกจากการเป็นกรรมการถือฤกษ์แจเก็บรักษาเงินผลประโยชน์ตาม

⁷จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึง มาตรา 452, น. 492.

ระเบียบของกรมสรรพากร จำเลยอื่นก็จะไม่มีโอกาสยกเอาเงินภาษีอากรของโจทก์ไปได้ ดังนี้ จำเลยต้องร่วมรับผิดชอบกับจำเลยอื่นชดใช้เงินให้แก่โจทก์⁸

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1533-1534/2514 จำเลยชุดคลองลัดตรงหัวโค้งมีความกว้างเพียง 15 วา เพื่อใช้ในการลำเลียงแร่ไปสู่เรือกลไปกลางทะเล โดยปราศจากความรอบคอบไม่คำนึงถึงว่า คลองที่จำเลยชุดจะรับน้ำที่ไหลตามคลองเดิมได้เพียงพอหรือไม่ ถึงฤดูมรสุมในระยะเวลาที่เกิดเหตุฝนตกหนักหลายวันติดต่อกัน ทั้งคลื่นลมในทะเลแรงกว่าปกติคลองที่จำเลยชุดไม่อาจรับน้ำที่ไหลเชี่ยวแรงได้เพียงพอ เป็นเหตุให้น้ำดันเขื่อนไม้ที่จำเลยทำไว้พังและเซาะที่ดินของโจทก์พังกลายสภาพเป็นทะเล ดังนี้เป็นผลโดยตรงจากการชุดคลองลัดของจำเลย จำเลยต้องรับผิดชอบในความเสียหายของโจทก์

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาซึ่งวินิจฉัยว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นมิใช่เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 994/2497 ระเบียบการส่งและรับแสดมปีอากรและแสดมปีอากรณมหรสพระหว่างกรมสรรพากรกับกรมไปรษณีย์ มุ่งประสงค์มิให้หีบห่อสูญหาย ทั้งเป็นแต่เพียงข้อตกลงที่วางเป็นระเบียบขึ้นไว้ หาใช่กฎหมายไม่ เมื่อหีบห่อเรียบร้อยแต่แสดมปีอากรที่บรรจุอยู่ในหีบห่อสูญหายไปนั้น หาใช่ผลโดยตรงหรือเนื่องมาจากการที่จำเลยจ่ายแก่ผู้รับที่ไม่มีใบมอบอำนาจอันเป็นการผิดระเบียบไม่ ดังนี้แล้ว ความเสียหายนั้นก็มิได้เกิดจากการกระทำของจำเลย ๗ ไม่ต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 570/2509 โจทก์ซื้อกระแสไฟฟ้า 220 โวลต์จากจำเลย จำเลยส่งกระแสไฟฟ้าตกลงมากับโทรทัศน์ไม่ได้ โจทก์จึงต้องเพิ่มไฟโดยหม้อเพิ่มไฟเพื่อให้ได้รับภาพได้ตามปกติ แล้วไฟฟ้าดับลง ต่อมาไฟจึงติดขึ้นใหม่ แรงขึ้นสูงในทันทีทันใด ทำให้เครื่องปรับอัตโนมัติโทรทัศน์ของโจทก์เสีย ระหว่างที่ไฟฟ้าดับนั้น โจทก์ไม่ได้ลดหรือปลดหม้อเพิ่มไฟและไม่ได้ปิดเครื่องรับโทรทัศน์ ดังนี้ เห็นว่าโจทก์เป็นผู้นำเอาหม้อเพิ่มไฟมาใช้เองเป็นพิเศษ โจทก์ต้องมีหน้าที่ระมัดระวังควบคุมหม้อเพิ่มไฟนั้น จะถือว่าจำเลยกระทำผิดหน้าที่หรือขาดความระมัดระวังเป็นการประมาทเลินเล่อไม่ได้.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2961/2524 ผู้ตายขับซักรถจักรยานยนต์ไม่ชำนาญพอ ขับรถทางโทโดยประมาทพุ่งเข้าชนรถยนต์จำเลยที่ขับอยู่ในทางเอก ดังนี้ ความเสียหายเกิดขึ้นจากความผิด

⁸ สืบค้นจาก <http://www.supremecourt.or.th>

⁹ Ibid, www.supremecourt.or.th. Supra note 8.

ของผู้ตายฝ่ายเดียว หาใช่เป็นผลโดยตรงที่เกิดจากการที่จำเลยขับรถยนต์ เมื่อจะผ่านทางแยกด้วยความเร็วประมาณ 30 - 40 กิโลเมตรต่อชั่วโมง เกินอัตราที่กำหนดอันเป็นการฝ่าฝืนบทบังคับแห่งพระราชบัญญัติจราจรทางบก แต่อย่างใดไม่ ฉะนั้น การกระทำของจำเลยจึงไม่เป็นการละเมิดต่อโจทก์

คำพิพากษาฎีกาที่ 22/2511 การโรงในกองยานพาหนะได้ปลอมใบเบิกเงินค่าแรงของพนักงานในกองยานพาหนะ โดยปลอมชื่อพนักงานและปลอมลายมือชื่อเจ้าหน้าที่กองยานพาหนะที่จะต้องลงชื่อในใบสำคัญนั้น แล้วเอาไปแสดงต่อแผนกบัญชีเพื่อขอรับเงิน เจ้าหน้าที่แผนกบัญชีไม่ได้ตรวจสอบดูความถูกต้อง กลับเสนอหัวหน้าแผนกลงชื่อแล้วส่งไปแผนกเงินเพื่อจ่ายเงิน แผนกเงินได้จ่ายเงินโดยผิดระเบียบ กล่าวคือ ไม่ได้จ่ายให้แก่พนักงานเป็นรายคนไป กลับจ่ายให้แก่การโรงผู้นั้นทั้งหมด แล้วส่งใบสำคัญคือแผนกบัญชี แผนกบัญชีได้คัดบัญชีใบสำคัญที่จ่ายเงินไปแล้วส่งไปกองยานพาหนะซึ่งจำเลยเป็นเจ้าหน้าที่ประจำเพื่อรับรองความถูกต้อง การทุจริตรายนี้สำเร็จลงได้ เพราะการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของเจ้าหน้าที่แผนกบัญชีและแผนกเงิน การทุจริตสำเร็จไปก่อนที่จำเลยจะรับรองความถูกต้องของใบสำคัญนั้น เพราะฉะนั้นถึงแม้จำเลยจะตรวจพบรายการจ่ายเงินอันเนื่องจากการทุจริตหรือกระทำการโดยบกพร่องประการใดก็ตาม ก็ไม่อาจยับยั้งการจ่ายเงินของแผนกเงินได้ เพราะได้จ่ายเงินไปแล้ว ความเสียหายที่โจทก์ได้รับหาใช่ผลโดยตรงจากการกระทำของจำเลยไม่ จึงถือไม่ได้ว่าจำเลยได้ทำละเมิดต่อโจทก์

1.2 ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเหตุหลายเหตุ

ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำละเมิดนั้น ในความเป็นจริงแล้วไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดเพียงเหตุเดียวหรือผู้ทำละเมิดเพียงคนเดียวเป็นผู้กระทำ แต่อาจเกิดจากการกระทำละเมิดหลายการกระทำของผู้ทำละเมิดหลายคนซึ่งผลจากการกระทำมารวมกันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นกับผู้เสียหาย หรือเกิดจากการกระทำละเมิดรวมกับเหตุอื่นที่ไม่ใช่การละเมิดแล้วเกิดความเสียหายขึ้นก็ได้

หากว่าเป็นในกรณีที่มีผู้ทำละเมิดหลายคนและผลจากการกระทำละเมิดของแต่ละคนมารวมกันก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นต่อผู้เสียหายแล้วนั้น ผู้ทำละเมิดแต่ละคนนั้นมีความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ซึ่งในการรับผิดชอบผลเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ต้องคำนึงถึงการกระทำของผู้ทำละเมิดอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นด้วยเหมือนกัน เนื่องจากหากว่าไม่มีการกระทำของผู้ทำละเมิดคนใดคนหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ผลเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับนั้นก็จะไม่เกิดขึ้น จึง

ถือว่าการกระทำของผู้ทำละเมิดแต่ละคนนั้นมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นเท่าๆกัน
ไม่ว่าผู้ทำละเมิดคนใดก็มีความรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นนั่นเอง

คำพิพากษาฎีกาที่ 65/2492 โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานสมคบกันฆ่าคนตาย โดยเจตนาแต่ทางพิจารณาได้เห็นว่า ผู้ตายทั้งสองคนเป็น ปรปักษ์คู่ต่อสู้กัน จำเลยเป็นพรรคพวกผู้ตายฝ่ายหนึ่ง ได้เข้าต่อสู้กับผู้ตายอีกฝ่ายหนึ่งกับพรรคพวก โดยใจสมัครเพราะมีการท้าทายกันก่อน รูปคดีไม่แน่ว่า จำเลยมีเจตนาจะฆ่ากัน จำเลยบางคนต่างวิ่งมาช่วยในที่เกิดเหตุ จำเลยกระทำหนักมือบ้าง เบามือบ้าง ควรวางโทษจำเลยฐานฆ่าคนตายไม่เจตนา

จำเลยคนหนึ่งมีไม้ตะบอง ส่วนจำเลยคนอื่นมีขวานและมีดขลุ่ย แต่บาดแผลของผู้ตาย ล้วนแต่บาดแผลเรียบ แพทย์ลงความเห็น ว่า ถูกของแข็งมีคม ไม่มีรอยถูกแผลดี ดังนี้ฟังไม่ได้ว่า จำเลยนั้นได้ใช้ไม้ตะบองตีผู้ตายด้วย

บิดาจำเลยสมัครใจต่อสู้และทำร้ายกับผู้ตาย จำเลยเข้าช่วยบิดาทำร้ายผู้ตาย ดังนี้ จำเลยจะแก้ตัวว่าทำโดยป้องกันบิดา ไม่ได้เพราะบิดาจำเลยเป็นฝ่ายผิดเหมือนกัน

คำพิพากษาฎีกาที่ 1506/2516 บริษัทจำเลยที่ 3 ทำการก่อสร้างถนนโดยได้ทำสัญญา รับจ้างกับกรมทางหลวงตามรายการต่อท้ายสัญญาจ้าง ปรากฏว่าถนนที่ซ่อมและทำใหม่ตามแบบ กว้าง 12 เมตร เป็นผิวจราจร 7 เมตรเป็นไหล่ถนนข้างละ 2 เมตรครึ่ง บริษัทจำเลยที่ 3 ต้อง ซ่อมแซมทั้งผิวจราจรและต้องเอาดินลูกรังถมไหล่ถนนให้สูงขึ้นด้วยและเป็นผู้รับผิดชอบความเสียหายใด ๆ อันเกิดแก่อาคารที่อยู่ใกล้เคียงหรือบุคคลภายนอก เนื่องจากการกระทำใดๆ ในงานนี้ ต้องให้การจราจรผ่านไปมาได้โดยสะดวก และจะต้องทำและติดตั้งป้ายจราจรเครื่องหมาย ไม่กั้น และสิ่งประกอบอื่นๆ เพื่อความปลอดภัยแก่การจราจรตั้งแต่เริ่มงานก่อสร้างจนกระทั่งงานเสร็จ แต่ บริษัทจำเลยที่ 3 ไม่ติดตั้งป้ายหรือเครื่องหมายเตือนผู้ขับขี่รถให้ทราบว่ามี การก่อสร้างซ่อมถนนอยู่ ข้างหน้าไม่รดน้ำไหล่ถนนที่ถมด้วยดินลูกรังซึ่งถนนซ่อมแซมอยู่ เป็นเหตุให้เกิดฝุ่นตลบอันเป็นเหตุ ส่วนหนึ่งที่ทำให้จำเลยที่ 1 ซึ่งขับรถของจำเลยที่ 2 ผู้เป็นนายจ้างสวนทางกับรถจักรยานยนต์ในถนนตรง นั้น ขับชนรถคันอื่นเข้าชนรถจักรยานยนต์ด้วยความประมาท ทำให้รถจักรยานยนต์เสียหาย บริษัทจำเลยที่ 3 ก็ ต้องร่วมรับผิดชอบในผลแห่งละเมิดที่จำเลยที่ 1 และที่ 2 ได้กระทำต่อจักรยานยนต์ด้วยจะอ้างว่าไม่จำเป็นต้อง รดน้ำไหล่ถนนให้ชุ่มอยู่เสมอ เพราะการรดน้ำก็เพื่อจะทำให้ดินแน่นเท่านั้น ไม่ใช่ถึงขนาดไม่ให้มี ฝุ่น ดังนี้ หาได้ไม่

คำพิพากษาฎีกาที่ 1789-1790/2518 วันเกิดเหตุได้มีควันไฟอันเกิดจากไฟไหม้เศษปอ ในบ่อของโรงงานกระสอบของจำเลยซึ่งอยู่ห่างถนนพหลโยธินตรงที่เกิดเหตุประมาณ 20 เมตร แล้วกลุ่มควันไฟดังกล่าวถูกลมพัดลอยไปครอบคลุมผิวจราจรบนถนนพหลโยธินบริเวณที่เกิดเหตุ

เป็นเหตุให้รถยนต์ที่ขับมาถึงที่เกิดเหตุพอดีต่างไม่สามารถมองเห็นทางข้างหน้าได้ จึงเกิดชนกันขึ้น รถจักรยานยนต์คันอื่นชนท้ายรถ แล้วรถจักรยานยนต์ได้ไปชนรถบรรทุก 10 ล้อ รถจักรยานยนต์เสียหายทั้งคัน จักรยานยนต์ทั้งสองได้รับบาดเจ็บสาหัส จักรยานยนต์ทั้งสองได้บอกว่า ที่บ่อของโรงงานกระสอบของจำเลยได้มีการเผาเศษปออันเป็นกิจการของจำเลยโดยเป็นหน้าที่ น. ซึ่งเป็นคนงานของโรงงานกระสอบของจำเลย และเป็นผู้ควบคุมดูแลคนงานของ ณ. ซึ่งเป็นคู่สัญญาเก็บปอฝอยกับโรงงานกระสอบของจำเลย อีก 7-8 คน ทำการเผาเศษปอที่เหลือจากการเก็บคัดเลือกปอฝอยแล้วเป็นประจำตลอดมา ทั้งปรากฏก่อนเกิดเหตุคดีนี้ กลุ่มควันไฟอันเกิดจากการเผาเศษปอของจำเลยดังกล่าวได้เคยถูกลมพัดพาไปครอบคลุมบริเวณที่เกิดเหตุในคดีนี้ เป็นเหตุให้รถยนต์เกิดชนกันมาแล้ว 2-3 ครั้ง แต่ก็ไม่ได้ปรากฏว่าจำเลยได้จัดการวางมาตรการป้องกันแต่อย่างใด คงปล่อยปละละเลยให้เหตุการณ์คงเป็นอยู่เช่นเดิมจนกระทั่งได้เกิดเหตุคดีนี้ขึ้นอีก ดังนี้ พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นเหตุสุดวิสัยดังจำเลยอ้าง แต่เป็นเพราะจำเลยได้ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงเป็นเหตุให้จักรยานยนต์ทั้งสองได้รับความเสียหาย จำเลยต้องรับผิดชอบ

ในกรณีที่ความเสียหายนั้นเกิดจากการกระทำละเมิดมารวมกับเหตุที่ไม่ใช่การกระทำละเมิดแล้ว ผู้ทำละเมิดก็ต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน เนื่องจากการกระทำของผู้ทำละเมิดยังคงเป็นเหตุหนึ่งในหลายเหตุที่มารวมกับเหตุอื่นและก่อให้เกิดความเสียหายนั้นขึ้น จึงต้องถือว่าการกระทำของผู้ทำละเมิดนั้นมีน้ำหนักเท่ากับเหตุอื่นที่เกิดขึ้นด้วยนั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 442/2502 บาดแผลของผู้ตายที่ถูกจำเลยแทง แม้จะเนื่องจากการรักษาบาดแผลไม่ดี เพราะบาดแผลน่าจะเป็นพิษก็ดี แต่ก็ยังเป็นผลธรรมดาอันสืบเนื่องจากการกระทำของจำเลย จำเลยมีผิดฐานฆ่าคนโดยไม่เจตนา

1.3 ขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ทำละเมิดในการใช้ทฤษฎีเงื่อนไข

ในการใช้ทฤษฎีเงื่อนไขนั้นอาจเกิดคำถามขึ้นมามีว่า ผู้ทำละเมิดนั้นจะต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนมากน้อยเพียงไร ซึ่งคำตอบก็คือผู้ทำละเมิดนั้นจะต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนอย่างไม่จำกัด คือไม่ว่าความเสียหายจะมีมากมายเพียงไร หากว่าเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้ทำละเมิดแล้ว ผู้ทำละเมิดก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด¹⁰

¹⁰ ศักดิ์ สนองชาติ, คำอธิบายโดยย่อประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด.

คำพิพากษาฎีกาที่ 1898/2518 โจทก์รับจ้างขนส่งยางรถยนต์ของบริษัท ย. โดยมอบหมายให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด ล. รับขนส่งให้อีกทอดหนึ่ง จ. ลูกจ้างของจำเลยขับรถในทางที่จ้างของจำเลยโดยประมาท เป็นเหตุให้ชนกับรถยนต์ของห้างหุ้นส่วนจำกัด ล. ที่บรรทุกยางรถยนต์ดังกล่าวแล่นสวนทางมา ทำให้ยางรถยนต์ที่บรรทุกมาตกลงไปจากรถ แล้วถูกคนร้ายลักไป โจทก์ได้ชำระราคายางรถยนต์ที่สูญหายให้แก่บริษัท ย. ไปแล้ว ดังนี้ เห็นได้ว่า การที่ยางรถยนต์ถูกคนร้ายลักไป เกิดขึ้นเพราะความผิดของ จ. คนขับรถของจำเลยที่ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ชนรถบรรทุกยาง ซึ่งถ้าไม่ชน ก็คงไม่ถูกคนร้ายลักในที่เกิดเหตุการณีสสูญหายของยางรถยนต์ จึงเป็นผลโดยตรงจากการละเมิด จำเลยต้องรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายให้โจทก์ในผลแห่งละเมิดของ จ. คนขับรถของจำเลยที่ชนรถบรรทุกยางรถยนต์

จะเห็นได้ว่าการที่ทฤษฎีเงื่อนไขนี้ได้กำหนดเอาไว้ซึ่งขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ทำละเมิด ในบางครั้งอาจเป็นการไม่ยุติธรรมต่อผู้ทำละเมิดเนื่องจากการกระทำละเมิดนั้นโดยมากแล้วเป็นการทำละเมิดโดยไม่จงใจ หรือเป็นการละเมิดที่เกิดจากความประมาท แต่ผลที่เกิดขึ้นนั้นอาจจะมากมายมหาศาลโดยที่ผู้ทำละเมิดไม่อาจคาดหมายได้ และผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบใช้กับความเสียหายนั้น ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถมอเตอร์ไซด์ไปบนทางเท้าได้ไปเฉี่ยว B ที่กำลังเดินออกมาจากธนาคาร B ตกใจทำถุงที่หิ้วมาด้วยตกลงไปในท่อน้ำ ในถุงนั้นมีเช็คเงินสดจำนวนสามล้านบาทอยู่ เมื่อข้อเท็จจริงเป็นเช่นนี้ ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับ B ย่อมเป็นผลโดยตรงจากการกระทำประมาทของ A ดังนั้นหากนำเอาทฤษฎีเงื่อนไขมาใช้แล้ว จากการที่ A ได้ขับรถไปเฉี่ยว B ซึ่งไม่ทำให้เกิดบาดเจ็บแต่อย่างใดแต่ A จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ B เป็นเงินจำนวนถึงสามล้านบาทเลยทีเดียว

ในกรณีที่การกระทำละเมิดของผู้ทำละเมิดนั้นเป็นเหตุหนึ่งในหลายๆเหตุที่มารวมกันจนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้น และผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบโดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุอื่นเลยนั้น การที่ทฤษฎีเงื่อนไขถือว่าเหตุทุกเหตุมีน้ำหนักเท่ากันในการก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นนั้นย่อมไม่เป็นการยุติธรรมในตัวเองอยู่แล้ว เนื่องจากในความเป็นจริงนั้นการกระทำละเมิดแต่ละการกระทำหรือเหตุแต่ละเหตุที่ก่อให้เกิดความเสียหายนั้นย่อมไม่อาจส่งผลก่อให้เกิดความเสียหายอย่างเท่าเทียมกันได้ แต่ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นแม้ว่าการกระทำของตนเองเป็นเพียงเหตุส่วนน้อยที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นก็ตาม ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถมอเตอร์ไซด์ไปบนทางเท้าได้ไปเฉี่ยว B ซึ่งกำลังเดินอยู่บนทางเท้า B ตกใจกระโดดลงไปในถนนถูก C ซึ่งขับรถฝ่าไฟแดงมาชนเสียชีวิต เช่นนี้แล้วความรับผิดชอบของ A และ C ในความตายของ B นั้นมีเท่ากัน เนื่องจากทฤษฎี

เงื่อนไขได้กำหนดผลที่ผู้กระทำให้เกิดความเสียหายต้องรับผิดชอบในกรณีที่เกิดการกระทำละเมิดของผู้ทำละเมิดนั้นเป็นเหตุหนึ่งในหลายๆเหตุที่มารวมกันจนก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นนั่นเอง

กล่าวโดยสรุปแล้ว ทฤษฎีเงื่อนไขนี้ส่งผลต่อผู้เสียหายที่จะได้รับการชดเชยในความเสียหายนั้นอย่างเต็มจำนวนความเสียหาย แม้ว่าเกิดกรณีที่มีผู้ทำละเมิดหลายคนก็ตาม ก็ยังสามารถเรียกมูลค่าแห่งความเสียหายนั้นจากผู้กระทำให้เกิดความเสียหายทุกคนได้ แต่กระนั้นก็ตาม การนำทฤษฎีผลโดยตรงมาปรับใช้นั้นทำให้เกิดปัญหาขึ้นว่าผู้กระทำความเสียหายจะต้องรับผิดชอบเกินกว่าที่ควรจะเป็นหรือไม่ ซึ่งปัญหานี้จะถูกแก้ไขได้ด้วยทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมในหัวข้อถัดไป

2 ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม

ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม (adequacy theory) หรือทฤษฎีผลธรรมดา¹¹ ตามหลักแห่งทฤษฎีนี้เมื่อมีการกระทำละเมิดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแล้ว ผู้ทำละเมิดจะมีความรับผิดชอบในการกระทำของตนก็แต่ในเฉพาะต่อการกระทำที่ปกติย่อมก่อให้เกิดผลเสียหายเช่นนั้นขึ้น¹² หมายความว่าในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของผู้ทำละเมิดนั้น เมื่อเกิดความเสียหายที่เป็นผลจากการกระทำของผู้ทำละเมิดแล้ว ต้องพิจารณาว่าผลเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นตามปกติแล้วเป็นการผลที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้ทำละเมิดหรือไม่ ถ้าหากว่าตามปกติแล้วความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้ทำละเมิด ถือว่าความเสียหายนั้นเป็นผลธรรมดาที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิดซึ่งผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าพิจารณาแล้วความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เป็นผลตามปกติที่อาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้ทำละเมิด ผู้ทำละเมิดก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

¹¹ สุขุม ศุภนิตย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด, (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2543) น. 46.

¹² จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 492.

ในการอธิบายหลักแห่งทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้นจะขอแยกอธิบายดังนี้

2.1 ผลกรรมดาที่ตามปกติแล้วอาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้ทำละเมิด

ในการใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมอาจเกิดคำถามขึ้นว่า เมื่อผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบต่อผลกรรมดาที่เกิดขึ้น แล้วมีหลักในการพิจารณาอย่างไรว่าผลเช่นไรเป็นผลกรรมดาที่เกิดจากการกระทำละเมิด ผลเช่นไรไม่ใช่ผลกรรมดาจากการกระทำละเมิด

ในการพิจารณาว่าผลเช่นไรเป็นผลกรรมดาที่เกิดจากการกระทำละเมิดนั้น ต้องพิจารณาว่าตามความรู้ความชำนาญของมนุษย์ ผลอาจจะเกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิดหรือไม่¹³ นั่นคือเป็นการนำเอาความรู้สึนึกคิดของบุคคลทั่วไปมาเปรียบเทียบโดยการสมมุติให้อยู่ในสถานะของผู้ทำละเมิดนั้น และตั้งคำถามว่าตามพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น บุคคลในฐานะเช่นผู้เสียหายควรทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นหรือไม่¹⁴ ถ้าหากว่าคำตอบคือบุคคลในฐานะเช่นผู้เสียหายควรทราบถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นถือเป็นผลกรรมดาที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด แต่ถ้าหากว่าบุคคลในฐานะเช่นผู้เสียหายไม่อาจทราบหรือคาดหมายถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นได้แล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นก็ไม่ใช่ผลกรรมดาที่เกิดจากการกระทำของผู้ทำละเมิด ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

2.2 ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเหตุหลายเหตุ

เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นและความเสียหายนั้นเกิดขึ้นจากเหตุหลายเหตุ เฉพาะเหตุที่ตามปกติย่อมก่อให้เกิดผลเช่นว่านั้นเท่านั้นที่ผู้กระทำการนั้นต้องรับผิดชอบ¹⁵ หมายความว่าเมื่อพิจารณาแล้วว่าในบรรดาเหตุที่ก่อให้เกิดผลเสียหายขึ้นนั้น เหตุใดที่มีความเสียหายนั้นเป็นผล

¹³พจน์ ปุષปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 216.

¹⁴จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452, น. 496.

¹⁵จิตติ ดิงศภัทิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452, น. 492.

ธรรมดาผู้กระทำเหตุนั้นจึงจะต้องรับผิดชอบ เหตุใดที่ความเสียหายนั้นไม่ใช่ผลธรรมดาของเหตุนั้น ผู้กระทำเหตุนั้นก็ต้องรับผิดชอบ

กล่าวโดยสรุปทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้น จะช่วยบรรเทาปัญหาในส่วนของผู้กระทำให้เกิดความเสียหายจะต้องรับผิดชอบมากเกินไป แต่กระนั้นก็ตามการใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้นจะส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้รับชดเชยในความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งหมด ดังนั้น การเลือกใช้ทฤษฎีทั้งสองชนิดนี้ก็คือการชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ของผู้เสียหายและผลประโยชน์ของผู้กระทำให้เกิดความเสียหายนั่นเอง

3 แนวการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในศาลไทย

ในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้น ศาลไทยมีแนวทางการใช้หลักอะไรมาปรับใช้นั้น เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติในการใช้หลักพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายละเมิดของไทย ดังนั้นในการศึกษาจึงต้องพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่เคยการตัดสินกันไว้ ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 131/2496 เชื้อที่มีผู้ปลอมลายมือชื่อผู้ส่งจ่าย แล้วเอาไปขึ้นเงินจากธนาคารไปนั้น เป็นกรณีตาม ป.ม.แพ่งมาตรา 1008 แม้

ธนาคารจะจ่ายเงินไปโดยมิได้ประมาณเงินแล้ว ธนาคารก็ยังคงรับผิดชอบตามจำนวนเงินที่จ่ายให้ไปนั้น

คำพิพากษาฎีกาที่ 702/2499 โจทก์นำเจ้าพนักงานรังวัดแบ่งแยกโฉนดจำเลยซึ่งมีที่ดินติดต่อกันได้ พ้องคัดค้านและว่าจะขอสอบสวนเขตเสียก่อน แต่แล้วก็ไม่จัดการอย่างไร โจทก์ร้องขอรังวัดครั้งที่สองก็ไปคัดค้านอีก จึงเป็นการกระทำซึ่งมีแต่จะให้เกิดความเสียหาย ต้องรับผิดชอบละเมิด

โจทก์จะแบ่งที่ดินขายใช้นี้จำนอง จำเลยคัดค้านการแบ่งแยกโฉนด เป็นเหตุให้โจทก์ต้องเสียดอกเบี้ยจำนองนานขึ้น แต่โจทก์ละเลยมิได้บอกให้จำเลยรู้ถึงเสียค่าเสียหายอันผิดปกตินี้ จึงนับว่าเป็นความผิดของโจทก์ประกอบอยู่ด้วย ศาลย่อมอาศัยพฤติการณ์นั้นประมาณกำหนดลดหย่อนค่าเสียหายลงได้ตามที่เห็นสมควร

บิดาไปคัดค้านการรังวัดที่ดินแทนบุตรอันเป็นการละเมิดผู้อื่น บุตรย่อมต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนร่วมด้วย

จากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ได้กล่าวมาแล้วพอที่จะสรุปได้ว่า ศาลไทยนั้นพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล โดยการให้หลักทฤษฎีเงื่อนไข คือความเสียหายที่ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบนั้นต้องเป็นผลโดยตรงของการละเมิด แต่ต้องไม่ไกลกว่าเหตุ¹⁶ ซึ่งดังที่กล่าวมาแล้วว่าหลักผลโดยตรงนั้นไม่มีการจำกัดขอบเขตความรับผิดชอบของผู้ทำละเมิดไว้ ทำให้ผู้ทำละเมิดในบางครั้งอาจต้องรับผิดชอบในความเสียหายมากเกินไปกว่าที่คาดหมายได้มาก แม้กระนั้นก็ตาม ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ก็ได้มีบัญญัติไว้ซึ่งมาตราที่สามารถผ่อนคลายการให้ทฤษฎีเงื่อนไขลงได้ นั่นคือมาตรา 438¹⁷ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใด นั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

อนึ่งค่าสินไหมทดแทนนั้น ได้แก่การคืนทรัพย์สินอันผู้เสียหายต้องเสียไปเพราะละเมิด หรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้น รวมทั้งค่าเสียหายอันจะพึงบังคับให้ใช้เพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันได้ก่อขึ้นนั้นด้วย”

จะเห็นได้ว่าตามมาตรา 438 นั้น ได้ให้อำนาจศาลในการกำหนดขอบเขตแห่งความรับผิดชอบในคดีละเมิดเอาไว้โดยเป็นดุลพินิจของศาลที่จะวินิจฉัยให้ผู้ทำละเมิดรับผิดชอบเพียงเท่าที่สมควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ซึ่งหมายความว่า หากเกิดการละเมิดขึ้นและความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมีมาก ศาลก็สามารถที่จะกำหนดลดจำนวนค่าเสียหายที่ผู้ทำละเมิดต้องชดเชยลงได้ตามที่ศาลเห็นควรนั่นเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นโดยไม่มีขอบเขตจำกัดนั่นเอง

3.1 มีเหตุแทรกซ้อนให้เสียหายมากขึ้น

เมื่อเกิดการกระทำละเมิดขึ้นในบางครั้งอาจมีการเกิดเหตุแทรกซ้อนขึ้นทำให้ความเสียหายที่มีอยู่แล้วเพิ่มมากขึ้น เหตุแทรกซ้อนในที่นี้คือ เหตุที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายหลังจากที่การกระทำละเมิดของผู้ทำละเมิดได้ขาดตอนลงแล้วและยังผลให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายมากยิ่งขึ้น ยกตัวอย่างเช่น A ทำร้าย B ได้รับบาดเจ็บ ในระหว่างที่ B เข้ารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล C ก็ตามมายัง B ถึงแก่ความตายที่โรงพยาบาล เช่นนี้แล้วการกระทำของ C ถือเป็นเหตุแทรกซ้อน ทำ

¹⁶ ศักดิ์ สนองชาติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 3 น. 37.

¹⁷ สุขุม ศุภนิธย์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 11 น. 49.

ให้ B ถึงแก่ความตายซึ่งเป็นความเสียหายที่มากกว่าความเสียหายจากการกระทำละเมิดที่ A ได้ก่อขึ้น¹⁸ เหตุแทรกซ้อนนี้ไม่จำเป็นที่จะต้องเป็นการกระทำละเมิดที่เกิดขึ้นใหม่เท่านั้นเสมอไป แต่อาจเป็นเหตุทางธรรมชาติ การกระทำของคน สัตว์หรือสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งที่ไม่เกี่ยวข้องกับผู้ทำละเมิดหรือผู้เสียหายเลยก็ได้ หรือแม้แต่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของผู้เสียหายเอง ก็ถือเป็นเหตุแทรกซ้อนได้¹⁹ เช่น A ทำร้าย B ได้รับบาดเจ็บ ในระหว่างที่ B เข้ารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล เหตุแทรกซ้อนที่เกิดขึ้นได้อาจเป็น เกิดแผ่นดินไหวตึกถล่มทับ B เสียชีวิต หรือ ยุงบินมากัด B ทำให้ B ป่วยเป็นไข้สมองอักเสบเสียชีวิต หรือ B เกิดสะดุดสายไฟของเครื่องดูดฝุ่นของพนักงานทำความสะอาด สะอาดล้มหัวฟาดพื้นเสียชีวิต ก็ถือเป็นเหตุแทรกซ้อนทั้งสิ้น

ดังนั้นจึงเกิดปัญหาขึ้นว่า เมื่อเกิดการละเมิดขึ้นแล้วนอกจากที่ผู้ทำละเมิดจะต้องชดใช้ในความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของเขาเองแล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเหตุแทรกซ้อนซึ่งทำให้ความเสียหายเดิมเพิ่มมากขึ้นนั้น ผู้ทำละเมิดในครั้งแรกต้องรับผิดชอบหรือไม่

จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกา เมื่อมีเหตุแทรกซ้อนทำให้เสียหายมากขึ้น ในกรณีที่การกระทำขาดตอนไปแล้ว หากวิญญูชนสามารถคาดหมายได้ว่าจะเกิดเหตุแทรกซ้อนขึ้นได้ ผู้กระทำก็ต้องรับในผลที่แทรกซ้อนนั้น²⁰ ถ้าหากว่าวิญญูชนไม่สามารถคาดหมายได้ว่าจะเกิดเหตุแทรกซ้อนนั้นขึ้น ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่แทรกซ้อนนั้น เช่น A ทำร้าย B ได้รับบาดเจ็บ ในระหว่างที่ B เข้ารักษาตัวอยู่ที่โรงพยาบาล C ก็ตามมายิง B ถึงแก่ความตายที่โรงพยาบาล วิญญูชนไม่สามารถคาดหมายได้ว่า C จะตามมายิง B ที่โรงพยาบาล ดังนั้น A จึงไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของ B นั้นเอง

ในบางกรณีนั้น ผลเสียหายสุดท้ายที่เกิดขึ้นนั้นไม่มีความเกี่ยวข้องกับมูลเหตุเดิมคือการกระทำของผู้ทำละเมิดเลย ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถโดยประมาทชนกับรถของ B ทำให้รถของ

¹⁸ เพ็ง เพ็งนิติ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด และความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (กรุงเทพมหานคร: Athataya Millennium, 2543), น. 156.

¹⁹ วารี นาสกุล, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด จัดการงานนอกสิ่ง ลามมิควรได้ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526), น. 80-81.

²⁰ เพ็ง เพ็งนิติ, คำอธิบาย (ฉบับย่อ) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิด และความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพระมงกุฎเกล้า, 2546), น. 63.

B ยางแตก ในขณะที่ B กำลังเปลี่ยนยางอยู่นั้น พาก็ได้ผ่าลงมาที่รถของ B ทำให้รถของ B เสียหายทั้งคัน เช่นนี้ ผลเสียหายขาดตอนจากต้นเหตุเดิม²¹

คำพิพากษาศาลฎีกา 968/2474 จำเลยใช้ขวานฟัน ห.ถูกหน้าผากแลตั้งจุมูก 3 แห่งเป็นแผลสาหัส ห.อยู่ได้ 14 วันก็ตายศาลอุทธรณ์เห็นว่า ห.ตายเพราะโรคประจำตัว ไม่ได้ตายด้วยบาดแผลนั้นจำเลยมีผิดตาม ม.256 ให้จำคุก 5 ปี ศาลฎีกาตัดสินยืนตามศาลอุทธรณ์

3.2 ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของผู้เสียหายเอง

ในบางกรณีเมื่อเกิดการละเมิดของผู้ทำละเมิดขึ้นแล้ว แต่ผลเสียหายสุดท้ายนั้นสืบเนื่องมาจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของผู้เสียหายเองที่เป็นคนก่อขึ้น ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถด้วยความรวดเร็วหวาดเสียวมาก ส่งผลให้ B ที่นั่งรถมาด้วยเกิดตกใจกลัวกระโดดลงจากรถ เป็นผลให้ได้รับบาดเจ็บ หรือ A ทำร้าย B บาดเจ็บสาหัส ในขณะที่ B รักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลนั้น B ทนรับความทรมานไม่ไหวจึงกระโดดตึกตาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า จากตัวอย่างที่ยกมานั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นในบั้นปลายนั้น เกิดจากการกระทำของผู้เสียหายเองเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจึงเกิดคำถามขึ้นมว่า ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของผู้เสียหายเองหรือไม่

จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกานั้น ในกรณีที่ความเสียหายที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของผู้เสียหายเองนั้น จะขอแยกออกเป็น 2 กรณีคือ

(1). หากว่าผลเสียหายนั้นเกิดขึ้นโดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้ทำละเมิดแล้ว ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ตามหลักทฤษฎีเงื่อนไข ซึ่งมีหลักว่า หากการกระทำของผู้ทำละเมิดไม่เป็นต้นเหตุแล้ว ความเสียหายนั้นก็จะไม่เกิดขึ้นนั่นเอง²² ยกตัวอย่างเช่น A ทำให้ B ได้รับบาดเจ็บ เป็นแผลลึก แต่ B ไม่ไปให้แพทย์ตรวจรักษา ต่อมาแผลเน่า B ถึงแก่ความตาย ผลก็คือ A ต้องรับผิดชอบต่อความตายของ B เนื่องจากว่าความตายของ B เป็นผลโดยตรงของการกระทำของ A นั่นเอง การใช้หลักทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้ไม่ต้องคำนึงเลยว่าผู้ทำ

²¹ พจน์ ปุષปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 233.

²² พิง เพ็งนิติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 18 น. 158

ละเมิดนั้นควรจะคาดหมายได้หรือไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดขึ้น เพียงความเสียหายที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงของการทำละเมิดเท่านั้นก็เพียงพอที่จะให้ผู้ทำละเมิดรับผิดชอบแล้ว

(2) หากเป็นการกระทำโดยความสมัครใจเข้าเสี่ยงภัยของผู้เสียหายเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำของผู้ทำละเมิด หรือในกรณีที่ผู้เสียหายประมาทเลินเล่อโดยไม่อาจคาดหมายได้ ก็จะต้องถือว่าผลเสียหายนั้นไม่ได้เกิดขึ้นเป็นผลสืบเนื่องจากการกระทำของผู้ทำละเมิด ผู้ทำละเมิดไม่ต้องรับผิดชอบ ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถด้วยความเร็ว 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมง B ที่นั่งมาด้วยรู้สึกกลัวเลยเปิดประตูกระโดดลงจากรถทำให้ได้รับบาดเจ็บ จะเห็นได้ว่าการที่ B กระโดดลงจากรถที่มีความเร็วเพียง 100 กิโลเมตรต่อชั่วโมงนั้นเป็นสิ่งที่เกินความคาดหมายของคนธรรมดา ถือเป็นความสมัครใจของตัว B เอง เช่นนี้ A ไม่ต้องรับผิดชอบในความบาดเจ็บของ B แต่ถ้ามการกระทำของผู้เสียหายเป็นการกระทำที่จำเป็นต้องเสี่ยงภัยโดยไม่มีทางเลือกเสี่ยงหรือโดยมีเหตุที่จะต้องเลือกเอาในทางเสี่ยงภัยอีกอันหนึ่ง ยิ่งกว่าที่จะยอมรับภัยที่ผู้กระทำได้ก่อขึ้นเฉพาะหน้า หรือมีความจำเป็นที่จะต้องป้องกันตัวเองหรือผู้อื่นให้พ้นภัยซึ่งผู้กระทำในตอนแรกได้ก่อขึ้น ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วไม่ถือว่าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้สมัครใจเสี่ยงภัยเอง²³ ความเสียหายนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้ทำละเมิดที่ผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบ

คำพิพากษาฎีกา 1436/2511 เมื่อคดีฟังได้ว่า จำเลยขับรถด้วยความประมาทแล้ว แม้ผู้ตายจะกระโดดลงจากรถก่อน หากแต่ในระยะกระชั้นชิดกับภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้น และในที่สุดได้เกิดขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงภัยอันตรายเฉพาะหน้านั้น ก็ยังต้องถือว่าการกระทำของผู้ตายเป็นผลอันเกิดใกล้ชิดและเนื่องมาจากเหตุขับรถประมาทของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 417/2481 ได้ความว่านางดำจำเลยมีสตางค์ปลอมไว้จำหน่าย ในวันเจ้าพนักงานไปจับนางเจือกับนางสาวกุลจำเลยได้ช่วยย้ายของกลางไปไว้ยังเรือตน แล้วนางสาวกุลจึงเอาสตางค์ปลอมทั้งน้ำเสีย

ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษนางสาวกุลนางเจือจำเลยตามกฎหมายอาญา ม.203,65 ฐานเป็นผู้สมรู้

²³ พจน์ ปุષปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 234

ศาลอุทธรณ์เห็นว่าการกระทำของนางเจือและนางสาวกุลไม่เข้าเกณฑ์สมรู้ตามกฎหมาย เมื่อโจทก์ฟ้องหานางสาวกุล นางเจือสมคบกับนางดาจำเลยก็ต้องยกฟ้องโจทก์ตามประมวลวิธีพิจารณาอาญา ม.192

ศาลฎีกาตัดสินว่าข้อเท็จจริงคงได้ความว่าจำเลยรับของกลางมาใส่เรือจำเลยทั้ง ๒ เพื่อมิให้เจ้าพนักงานยึดจับไป จึงไม่เรียกว่าจำเลยทั้ง 2 ได้อุทธรณ์นางดากระทำผิดอย่างไร เจตนาของนางเจือนางสาวกุลจำเลยก็เพื่อทำให้ลักขีพยานสูญหายไปจากความยึดถือของนางดาซึ่งเพื่อมิให้นางดาต้องรับอาญา เป็นความผิดตาม ม.154 แต่จะลงโทษตามมาตรานี้มิได้ ชดต่อประมวลวิธีพิจารณาอาญา ม.๓/ ศาลอุทธรณ์พิพากษายกฟ้องปล่อยจำเลยทั้ง 2 นี้ชอบแล้ว พิพากษายืน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 500/2498 จำเลยขับรถยนต์โดยประมาทเป็นเหตุให้ท้ายนายทองผู้โดยสารตาย แม้จะได้ความว่านายทองโดดลงไปรถจึงทับก็ตาม แต่การที่นายทองโดดลงไปในนั้นก็เพื่อจะหลีกเลี่ยงอันตรายอันจะเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ความตายของนายทองเป็นผลใกล้ชิดกับเหตุแห่งการขับรถโดยประมาทของจำเลย ๆ จึงต้องรับผิดชอบ

3.3 ผู้เสียหายเองมีส่วนในการทำผิดอยู่ด้วย

เมื่อเกิดการละเมิดขึ้น ในบางกรณีนั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นนอกจากเกิดจากความผิดของผู้ทำละเมิดแล้ว อาจเกิดขึ้นเนื่องจากตัวผู้เสียหายเองมีส่วนในการกระทำผิดอยู่ด้วย ยกตัวอย่างเช่น A ขับรถด้วยความประมาท ชนรถของ B ในตอนกลางคืน โดยที่รถของ B นั้นจอดอยู่ที่เกาะกลางถนนโดยไม่เปิดไฟฉุกเฉิน จะเห็นได้ว่าแม้ว่า A จะขับรถด้วยความประมาท แต่ B เองก็มีส่วนในความประมาทด้วยเช่นกันเนื่องจากการที่ B จอดรถไว้ที่เกาะกลางถนนโดยไม่เปิดไฟฉุกเฉินไว้อาจเป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุได้ เช่นนี้แล้วผู้ทำละเมิดจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ในกรณีที่ผู้เสียหายเองก็มีส่วนในการทำผิดอยู่ด้วย

จากบทบัญญัติในมาตรา 442 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติไว้ว่า "ถ้าความเสียหายได้เกิดขึ้นเพราะความผิดอย่างหนึ่ง อย่างใดของผู้ต้องเสียหายประกอบด้วยไว้ ท่านให้นับบทบัญญัติ แห่ง มาตรา 223 มาใช้บังคับ โดยอนุโลม"

จะเห็นได้ว่าในการพิจารณาความรับผิดชอบของผู้ทำละเมิดในกรณีที่ผู้เสียหายมีส่วนในการทำผิดอยู่ด้วยกฎหมายมาตรา 442 นั้นอนุโลมให้เอาบทบัญญัติเรื่องหนึ่งมาบังคับใช้ได้ โดยในมาตรา 223 นั้นบัญญัติไว้ว่า "ถ้าฝ่ายผู้เสียหายได้มีส่วนทำความผิดอย่างใด อย่างหนึ่งก่อให้เกิดความเสียหายด้วยไว้ ท่านว่าหนั้นนั้นจะต้องใช้ ค่าสินไหมทดแทนแก่ฝ่ายผู้เสียหายมากน้อย

เพียงได้นั้น ต้องอาศัย พฤติการณ์เป็นประมาณ ข้อสำคัญก็คือว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้น เพราะฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงไร

วิธีเดียวกันนี้ ท่านให้ใช้แม้ทั้งที่ความผิดของฝ่ายผู้เสียหายจะมีแต่เพียงละเลยไม่เตือนลูกหนี้ให้รู้สึกถึงอันตราย แห่งการเสียหาย อันเป็นอย่างร้ายแรงผิดปกติ ซึ่งลูกหนี้ไม่รู้หรือไม่ อาจจะรู้ได้ หรือ เพียงแต่ละเลยไม่บำบัดป้องกัน หรือบรรเทาความเสียหายนั้นด้วย อนึ่ง บทบัญญัติแห่ง มาตรา 220 นั้นท่านให้นำมาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม"

ดังนี้แล้วสามารถสรุปได้ว่าหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยความรับผิดของผู้ทำละเมิดตาม มาตรา 442 และ 223 นั้น เมื่อเกิดกรณีละเมิดที่ผู้เสียหายมีส่วนในการทำผิดอยู่ด้วยแล้วศาลจะพิจารณาถึงความผิดของทั้งฝ่ายผู้ทำละเมิดและฝ่ายผู้เสียหายว่าการกระทำผิดของแต่ละฝ่ายนั้น ก่อให้เกิดความเสียหายมากน้อยเพียงไร จากนั้นก็ให้ทั้งสองฝ่ายรับผิดชอบเท่าที่ส่วนของการกระทำผิดของตนนั้นได้ก่อความเสียหายขึ้น ดังนั้นแล้วผู้ทำละเมิดต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นแต่เพียงบางส่วน ไม่ใช่ทั้งหมด โดยที่ผู้เสียหายนั้นก็ต้องมีส่วนในความรับผิดด้วยเช่นกัน ในการวินิจฉัยว่าฝ่ายไหนจะต้องรับผิดมากน้อยเพียงไรนั้นเป็นดุลพินิจของศาลที่จะพิจารณาตาม พฤติการณ์ที่เกิดขึ้นว่าความเสียหายนั้นได้เกิดขึ้นเพราะฝ่ายใดเป็นผู้ก่อยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงไร และกำหนดค่าเสียหายนั่นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 143-144/2521 เมื่อเหตุที่รถชนกันเกิดเพราะความประมาทของ คนขับรถทั้งสองฝ่าย และพฤติการณ์แห่งละเมิดมีความร้ายแรงพอ ๆ กัน ความเสียหายย่อมเป็น พับกันไป

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 341/2526 คดีแพ่งเมื่อคำฟ้องของโจทก์บรรยายข้อเท็จจริงชัดเจนแล้ว ศาลมีหน้าที่ยกตัวบทกฎหมายขึ้นปรับแก้คดีเอง โจทก์บรรยายข้อเท็จจริงให้เห็นว่าจำเลยที่ 1 เป็นข้าราชการ มีหน้าที่ขับรถยนต์ของจำเลยที่ 2 ซึ่งเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย ย่อมแปลได้ว่า จำเลยที่ 1 เป็นผู้แทนของจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 2 เป็นนิติบุคคล จึงต้องรับผิดชอบร่วมกับจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้แทนในมูลละเมิดที่จำเลยที่ 1 ได้กระทำไปตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 76 ดังนั้น การที่ศาลวินิจฉัยให้จำเลยที่ 2 ร่วมรับผิดกับจำเลยที่ 1 จึงไม่เป็นการวินิจฉัยนอกฟ้อง

จำเลยที่ 1 ได้รับคำสั่งให้ขับรถไปรับนายทหารเพื่อไปที่ท่าอากาศยานแต่จำเลยที่ 1 ขับรถไปบ้านของจำเลยที่ 1 ก่อนจึงเกิดเหตุขึ้น การที่จำเลยที่ 1 ขับรถออกไปตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอันเป็นการปฏิบัติหน้าที่ราชการ แม้จำเลยที่ 1 จะขับรถไปธุระส่วนตัวก็ตาม トラバโด ที่รถยังไม่กลับถึงโรงรถ ก็ย่อมถือได้ว่าจำเลยที่ 1 ปฏิบัติหน้าที่อยู่จำเลยที่ 2 จึงต้องร่วมรับผิดชอบใน ผลละเมิดที่เกิดจากการกระทำของจำเลยที่ 1 ซึ่งเป็นผู้แทนของตน

เมื่อเหตุละเมิดเกิดขึ้นโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายต่างขับรถชนกันด้วยความประมาท เลินเล่อมิได้ยิ่งหย่อนกว่ากัน ก็เท่ากับทั้งสองฝ่ายต่างทำละเมิดต่อกันเท่า ๆ กันค่าเสียหายย่อมเป็นอันพับกันไป

โจทก์ที่ 1 เป็นมารดาผู้แทนโดยชอบธรรมของผู้ตายซึ่งนั่งมาในรถของโจทก์ที่ 2 แม้ว่าผู้ตายจะเป็นลูกจ้างของโจทก์ที่ 2 แต่ก็มิได้มีส่วนร่วมในความประมาทของคนขับรถของโจทก์ที่ 2 ด้วย จำเลยจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่โจทก์ที่ 1 โดยเฉลี่ยรับผิดชอบเพียงครึ่งเดียว

จากคำพิพากษาข้างต้นอาจทำให้เข้าใจได้ว่า เมื่อเกิดกรณีที่ศาลพิจารณาว่าทั้งผู้ทำละเมิดและผู้เสียหายนั้นมีส่วนแห่งการทำความผิดเท่า ๆ กัน เช่นประมาทด้วยกัน ประมาทพอ ๆ กัน หรือประมาทไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ความเสียหายเท่ากันเป็นพับกันไป ซึ่งเท่ากับว่าศาลได้กำหนดค่าเสียหายโดยดูจากการกระทำผิดเพียงอย่างเดียว หากใครประมาทมากก็ต้องชดใช้มาก ใครประมาทน้อยก็ต้องชดใช้น้อย หากประมาทเท่ากันค่าเสียหายเป็นพับ เช่นนี้แล้วถือเป็นการไม่ยุติธรรมอย่างมาก เนื่องจากแม้ว่าสัดส่วนแห่งความประมาทเมื่อศาลได้พิจารณาแล้วจะใกล้เคียงกันหรือเท่าเทียมกันก็ตาม แต่มูลค่าแห่งความเสียหายนั้นยังคงอยู่และยังต้องการการชดเชย สมมุติว่า A ประมาทขับรถไปชนรถของ B ซึ่งประมาทพอ ๆ กัน B ต้องเสียค่าซ่อมรถไปเป็นเงินจำนวน 5 แสนบาทซึ่งเป็นมูลค่าความเสียหายที่ B ได้รับ เมื่อศาลพิจารณาว่าทั้ง A และ B นั้นประมาทพอ ๆ กันจึงให้ค่าเสียหายตกเป็นพับกันไป A ไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้กับ B เช่นนี้แล้วเท่ากับว่า ความเสียหายที่ B ได้รับนั้นไม่ได้รับการชดเชยใด ๆ เลย ทั้งที่ A ก็มีส่วนในความประมาทด้วยเช่นกันนั่นเอง

ดังนั้นในการใช้กฎหมายมาตรา 442 และ 223 นั้นศาลต้องคำนึงถึงพฤติการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นสำคัญคือทั้งการทำความเสียหายที่เป็นความผิดและมูลค่าแห่งความเสียหายด้วย ในความหมายของมาตรา 223 นั้น คือการนำเอาความเสียหายที่ผู้เสียหายมีส่วนก่อให้เกิดขึ้นมาหักลบออกจากความเสียหายในส่วนที่ผู้เสียหายได้ก่อขึ้นนั่นเอง เพราะฉะนั้นวิธีพิจารณาที่ถูกต้องคือต้องแยกพิจารณาความเสียหายที่ต่างฝ่ายต่างได้รับ ว่าฝ่ายใดก่อให้เกิดความเสียหายมากน้อยเท่าใด มิใช่พิจารณาการกระทำที่เป็นความผิดที่เกิดขึ้นเช่น ความประมาท มาดูว่าหากประมาทพอ ๆ กัน ความเสียหายก็เป็นพับต่อกัน ไม่มีใครมีสิทธิเรียกร้องจากกันได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1666/2514 จำเลยที่ 1 ที่ 2 เป็นพนักงานของกรมทางหลวงจำเลยที่ 3 ได้ทำการซ่อมทางหลวงและนำรถเคียววางจอดไว้ในทางเวลากลางคืนโดยไม่จุดไฟไว้ ถือเป็นผิดตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 มาตรา 23 เป็นความประมาทเลินเล่อของจำเลยที่ 1 ที่ 2 ที่ละเว้นไม่กระทำการอันควรกระทำตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เป็นเหตุให้

รถจักรยานยนต์ที่ผู้ตายขับเข้าไปชนเกิดความเสียหายขึ้น ถือได้ว่าจำเลยเป็นผู้ทำละเมิด จำเลยที่ 3 ต้องรับผิดชอบในผลแห่งการละเมิดด้วย

จำเลยและผู้ตายต่างประมาทด้วยกัน ฝ่ายไหนจะรับผิดชอบเพียงใดนั้นต้องพิจารณาถึงพฤติการณ์ด้วยว่าฝ่ายไหนเป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายยิ่งหย่อนกว่ากันเพียงใด โจทก์เป็นฝ่ายเสียหายมากแต่เป็นฝ่ายประมาทน้อยกว่า จำเลยเสียหายน้อยแต่ประมาทมากกว่า เห็นควรแบ่งค่าเสียหายออกเป็น 3 ส่วน ให้จำเลยรับผิดชอบ 2 ใน 3 ส่วน

ค่าปลงศพและค่าใช้จ่ายอันจำเป็นนี้จะต้องพิจารณาตามสมควรตามความจำเป็นและตามฐานะของผู้ตาย ทั้งต้องพิจารณาถึงประเพณีการทำศพตามลัทธินิยมประกอบด้วย และต้องไม่ใช่ว่ารายการที่ผู้ตายไปหาซื้อไว้แล้วจะเรียกเอาได้หมด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 624/2515 จำเลยซึ่งเป็นผู้ขับรถยนต์โดยสาร เห็นโจทก์ยืนเกาะห้อยโหนบันไดรถ ตัวโจทก์ยื่นออกไปนอกรถ แล้วยังคงขับรถต่อไปโดยไม่จัดการมิให้มีการเกาะห้อยโหนเช่นนั้นเสียก่อน ถือได้ว่าจำเลยกระทำโดยประมาท

โจทก์มีส่วนผิดเพราะเกาะห้อยโหนรถ ความรับผิดชอบของจำเลยจึงต้องลดลงตามส่วน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1466/2517 พระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ. 2477 มาตรา 23 ซึ่งบัญญัติว่า "เวลากลางคืนรถใดจอดในทาง ณ ที่ซึ่งไม่มีแสงสว่างส่องไปถึงรถนั้นให้เห็นได้ในระยะไกลหาลับเมตรต้องเปิดหรือจุดไฟให้มีแสงพอให้เห็นว่ารถนั้นจอดอยู่" นั้น เป็นบทบัญญัติเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น และการปฏิบัติตามกฎหมายนี้ย่อมเป็นหน้าที่ของผู้ขับรถโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าจะมีผู้มาช่วยเหลือในการจอดรถนั้นหรือไม่

รถของจำเลยบรรทุกหินไปส่ง ระหว่างทางเพลารถขาด รอดจอดอยู่ริมถนนด้านซ้ายท้ายรถด้านขวาล้อออกไปในผิวจราจรประมาณ 1 เมตร ยังเหลือผิวจราจรอีก 6 เมตร ซึ่งรถสามารถแล่นสวนกันได้แม้จะมีเจ้าพนักงานตำรวจช่วยลากรถของจำเลยไปจอดดังกล่าวก็ไม่ใช่เหตุให้ผู้ขับรถของจำเลยพ้นจากหน้าที่ที่จะต้องจัดการให้มีแสงสว่างพอให้เห็นรถที่จอดนั้นได้ในเวลากลางคืน เมื่อรถของโจทก์แล่นมาชนท้ายรถของจำเลยส่วนที่ล้อออกไป เป็นเหตุให้รถเสียหายและมีคนได้รับอันตราย เหตุที่เกิดขึ้นย่อมเนื่องมาจากความผิดของผู้ขับรถจำเลยที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ตามกฎหมายส่วนหนึ่ง แต่คนขับรถของโจทก์ซึ่งเห็นรถที่แล่นสวนมาใช้ไฟสูง มองไม่เห็นทางข้างหน้า แทนที่จะพยายามหยุดรถเพื่อความปลอดภัยกลับขับรถต่อไปด้วยความเร็วสูงจนชนท้ายรถจำเลย ย่อมเป็นความประมาทของคนขับรถโจทก์ด้วย การกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้จำเลยชดใช้ต้องพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 422 ประกอบด้วยมาตรา 223

กล่าวโดยสรุป ในกฎหมายละเมิดของประเทศไทยนั้น ได้นำเอาทฤษฎีผลโดยตรงมาใช้เพื่อกำหนดความรับผิดของผู้ทำละเมิด แม้ว่าทฤษฎีผลโดยตรงนี้จะมีปัญหาตรงที่อาจทำให้จำเลยในคดีละเมิดต้องรับผิดในความเสียหายอย่างไม่มีขอบเขต แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของประเทศไทยนั้นก็ได้บัญญัติมาตรา 438 มาเพื่อให้ศาลได้ใช้ดุลยพินิจในการปรับลดค่าสินไหมทดแทนที่จำเลยต้องรับผิดได้ เพื่อความยุติธรรมนั่นเอง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอื่น ๆ

หลักในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้นถูกนำมาใช้ในกฎหมายเพื่อเป็นเครื่องมือในการค้นหาว่าจำเลยในคดีนั้นจะต้องรับผิดหรือไม่ โดยส่วนมากแล้วในการค้นหาความรับผิดตามกฎหมายนั้นไม่ว่าจะในกฎหมายแพ่ง หรือ กฎหมายอาญา ต่างก็ต้องการที่จะพิสูจน์ว่าการกระทำของจำเลยในคดีนั้นเป็นตัวที่ก่อให้เกิดผลเสียหายที่โจทก์ในคดีได้กล่าวอ้างหรือไม่ หากว่าโจทก์ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของจำเลยและผลเสียหายที่โจทก์กล่าวอ้างได้ ก็ไม่สามารถที่จะให้จำเลยรับผิดในความเสียหายนั้นได้²⁴

ในการนำหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้ในกฎหมายนั้น นอกเหนือจากการนำมาใช้ในกฎหมายละเมิดแล้ว ในกฎหมายอาญา และ กฎหมายลักษณะหนึ่งก็มีการนำหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้ด้วยเช่นกัน โดยจะขออธิบายดังนี้

4.1. หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอาญา

ในกฎหมายอาญานั้น ก็มีการนำหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้เช่นเดียวกัน โดยในความผิดอาญาที่ต้องมีผลปรากฏ เช่น ความผิดฐานฆ่าคนตายตามมาตรา 288 ประมวลกฎหมายอาญา หรือ ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนาตามมาตรา 290 จะต้องมีความสัมพันธ์กับการกระทำหรืองดเว้นการกระทำด้วย จำเลยในคดีอาญาจึงจะต้องรับผิดตามฐานความผิดนั้น ๆ²⁵ หากว่าการกระทำของจำเลยไม่มีความสัมพันธ์กับผลที่เกิดขึ้น แต่การกระทำของ

²⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Causation_%28law%29

²⁵ เกียรติขจร วังนะสวัสดิ์. คำอธิบายกฎหมายอาญา ภาค 1. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2540). น.212.

จำเลยอาจไปเข้าองค์ประกอบความผิดฐานอื่น และ มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในความผิดฐานนั้น จำเลยก็ยังคงต้องรับผิดในความผิดฐานนั้น ยกตัวอย่างเช่น A ต้องการที่จะฆ่า B จึงใช้ปืนไลยิง B แต่ไม่โดน B ได้วิ่งหนีขึ้นไปบนรถของตนเพื่อที่จะขับหนีการไลยิงของ A แต่ในขณะที่ B ทำการสตาร์ทรถนั้น ก็ได้มีฟ้าผ่าลงมาที่รถยนต์ของ B ทำให้รถของ B เกิดการระเบิดขึ้น B เสียชีวิต เช่นนี้การที่ A จะต้องรับผิดในความผิดฐานฆ่าคนตาย ตามมาตรา 288 หรือ จะรับผิดในความผิดฐานพยายามฆ่า ตามมาตรา 288 และ มาตรา 80 นั้นขึ้นอยู่กับว่า การกระทำของ A นั้นมีความสัมพันธ์กับความตายของ B หรือไม่ หากว่า พิจารณาแล้วมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของ A และความตายของ B แล้ว A ก็ต้องรับผิดในความผิดฐานฆ่าคนตายตามมาตรา 288 แต่หากว่า ไม่มีความความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของ A และความตายของ B เกิดขึ้น A ก็รับผิดชอบแต่เพียงความผิดฐานพยายามฆ่า ตามมาตรา 288 และมาตรา 80 เท่านั้น เนื่องจากการกระทำของ A นั้นได้เข้าองค์ประกอบของความผิดฐานพยายามฆ่าแล้ว เมื่อความผิดฐานพยายามฆ่าไม่ต้องการผลที่เกิดขึ้น ดังนั้นแม้ว่าจะไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำของ A และผลคือความตายเกิดขึ้น A ก็มีความผิดฐานพยายามฆ่าแล้วนั่นเอง

หรืออีกตัวอย่างหนึ่งคือ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 295 และ ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยไม่เจตนาตามมาตรา 290 สมมุติว่า A โกรธ B ที่ไปด่าว่าบิดามารดาของ A ดังนั้น A จึงตอยที่ดั่งจมูกของ B ไปที่หนึ่ง B เลือดกำเดาออก แต่ B นั้นเป็นโรคเลือดออกไม่หยุดอยู่ก่อนโดยที่ A ไม่รู้ B จึงเลือดกำเดาออกตายโดยที่ไม่ได้ไปพบแพทย์ เช่นนี้แล้วหากพิจารณาได้ว่าการกระทำของ A มีความสัมพันธ์กับความตายของ B ที่เกิดขึ้น A ก็ต้องรับผิดในความตายของ B ตามมาตรา 290 คือ ฆ่าคนตายโดยไม่เจตนา แต่หากว่า พิจารณาแล้วการกระทำของ A ไม่มีความสัมพันธ์กับความตายของ B A ก็ต้องรับผิดเพียงเท่าที่ได้กระทำไปแล้วก็คือ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 295 นั่นเอง เองจากฐานความผิดตามมาตรา 295 นั้น A ได้กระทำสำเร็จไปแล้วนั่นคือ มีการกระทำของ A คือการตอย และผลเสียหายที่เกิดขึ้นกับ B คือเลือดกำเดาออก ก็มาจากการตอยของ A นั่นเอง มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในความผิดตามมาตรา 295 แล้ว เป็นต้น

ต่อไปจะขอกล่าวถึงทฤษฎีว่าด้วยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอาญาดังนี้

4.1.1. หลักการพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมาย

อาญา

ในกฎหมายอาญานั้น หลักในเรื่องการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้นมีได้มีบัญญัติไว้โดยตรงว่าต้องใช้ทฤษฎีใดมาปรับใช้ แต่กระนั้นก็ตาม จากการศึกษาพบว่า ในการพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของการกระทำในกฎหมายอาญานั้น มีหลักดังนี้คือ

(1). หากผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำความผิด ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น แต่หากว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลโดยตรงจากการกระทำความผิดแล้ว ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น

(2). หากว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นแล้ว ในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 63 ได้บัญญัติไว้ว่า "ถ้าผลของการกระทำความผิดใดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น ผลของการกระทำความผิดนั้นต้องเป็นผลที่ตามธรรมดาย่อมเกิดขึ้นได้" ดังนั้นเมื่อผลที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นแล้ว ผู้กระทำความผิดจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้นก็ต่อเมื่อ ผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรง และเป็นผลธรรมดาที่เกิดขึ้นได้จากการกระทำความผิดนั้นนั่นเอง

(3). หากผลที่เกิดขึ้นนั้นมิได้ทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น แต่เป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุแทรกแซงแล้ว ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้นก็ต่อเมื่อ ผลที่เกิดขึ้นเป็นผลโดยตรงจากเหตุแทรกแซง และ เหตุแทรกแซงนั้นต้องเป็นเหตุแทรกแซงที่วิญญูชนสามารถคาดหมายได้ด้วย

ในลักษณะความหมายของผลโดยตรงและผลธรรมดานั้นจะขออธิบายต่อไปในส่วน of ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอาญาดังนี้

4.1.2. ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอาญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในกฎหมายอาญานั้น หลักในเรื่องการค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลนั้นมีได้มีบัญญัติไว้โดยตรงว่าต้องใช้ทฤษฎีใดมาปรับใช้ แต่กระนั้นก็ตาม ยังคงต้องมีการอาศัยทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเพื่อวินิจฉัยว่าในการกระทำของจำเลยในคดีละเมิดและผลที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลหรือไม่ ทฤษฎีที่ว่านี้คือ

4.1.2.1. ทฤษฎีเงื่อนไข

ทฤษฎีเงื่อนไขนี้เป็นทฤษฎีที่มีสาระสำคัญอยู่ที่ว่า “ถ้าไม่มีการกระทำอันใดอันหนึ่งแล้ว ผลจะไม่เกิด ถือว่าผลเกิดจากการกระทำอันนั้น แม้ว่าผลจะเกิดจากการกระทำอันอื่น ๆ ด้วยก็ตาม ในทางตรงข้าม หากไม่มีการกระทำอันใดหนึ่งแล้วผลก็ยังเกิดอยู่นั่นเอง ก็จะต้องถือว่าผลเกิดจากการกระทำอันใดอันหนึ่งนั้นมิได้”²⁶ จะเห็นได้ว่าลักษณะของทฤษฎีเงื่อนไขมีดังนี้คือ

(1). ถ้าหากไม่มีการกระทำแล้วจะไม่มีผลเกิดขึ้น ถือว่าผลนั้นเกิดจากการกระทำอันนั้น เป็นผลโดยตรง ความหมายก็คือ ผลโดยตรงคือผลที่พิสูจน์ได้ว่าได้เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นจริง ๆ หากว่าไม่มีการกระทำนั้นเกิดขึ้นก็จะมีผลนั้นเกิดขึ้นด้วย ในการพิจารณาคดีของศาลนั้นจะตัดสินให้จำเลยในคดีอาญารับผิดได้ก็ต่อเมื่อ ผลที่เกิดขึ้นในคดีนั้นจะต้องเป็นผลโดยตรงเสียก่อน ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 333/2494 บุคคลผู้กระทำความผิดย่อมต้องรับผิดชอบต่อผลโดยตรง อันบังเกิดขึ้นตามธรรมดาจากการกระทำของตน

จำเลยใช้พายตีเขาถึงสลบ ขากรรไกรข้างซ้ายหัก ฟันโยกคลอนทั้งแถบประมาณ 7 ซี่ รักษาแพทย์แผนโบราณใส่น้ำมันอยู่ 3-4 วันแผลเป็นหนองในปาก เจ็บปวดได้รับทุกข์เวทนาแก่กล้าและไม่สามารถประกอบกรหาเลี้ยงชีพตามปกติอยู่เดือนครึ่งจึงไปรักษาที่โรงพยาบาลกลาง แพทย์ที่โรงพยาบาลกลางว่าถ้ามาใหม่ ๆ ก็จะหายเร็วกว่านี้ แต่ก็ไม่ได้กล่าวว่าหายภายในกี่วัน ดังนั้นการเจ็บปวดร้ายแรงของผู้ถูกบาดเจ็บเกิดขึ้นตามธรรมดาจากการกระทำของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดตาม ก.ม.ลักษณะอาญามาตรา 256

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1011/2503 เมื่อจำเลยขับขี่รถจักรยานยนต์เข้าชนรถ 3 ล้อ โดยประมาทแล้ว ผู้ตายซึ่งโดยสารมาในรถ 3 ล้อ ก็ตกกระเด็นลงไปล้มนอนอยู่ที่ทางรกราง พอดีกับรถรางแล่นมาถึงแล้วทับครูดไปในระยะ 1 วา รถรางจึงสามารถหยุดนิ่งได้ ทำให้ผู้ตายได้รับบาดเจ็บมากและถึงตายเพราะพิษบาดแผลนั้น โดยรถรางมิได้แล่นมาเร็วผิดธรรมดา กรณีเช่นนี้ถือว่า ความตายของผู้ตายเป็นผลโดยตรงจากความประมาทของจำเลย จำเลยย่อมมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 848/2507 จำเลยได้เสียกับบุตรสาวของผู้เสียหายแล้วพากันมาอยู่บ้านผู้เสียหายได้ 7-8 วัน จำเลยบอกผู้เสียหายว่าจะไปซื้อข้าวสารมาเก็บไว้กินในฤดูทำนา รุ่งขึ้นจำเลยเอาโคของผู้เสียหายเทียมเกวียนจะไปซื้อข้าวสาร ภริยาผู้เสียหายไปกับจำเลยด้วย เมื่อถึงที่

²⁶ เฟิงฮ้าง, น.216.

หมายจำเลยปลดโคจากเกวียนแล้วก็แยกไป ต่อมาไม่นานจำเลยกลับมาถามภริยาผู้เสียหายว่า วัวกินน้ำหรือยังประเดี๋ยวข้าวสารจะมาแล้ว ภริยาผู้เสียหายว่ายัง จำเลยจึงนำโคไปอ้างว่าจะนำไปให้กินน้ำ แล้วก็นำโคไปขายเสียพร้อมทั้งมอบตัวพิมพ์รูปพรรณโคให้ผู้ซื้อไปด้วย ดังนี้ พฤติการณ์ของจำเลยสื่อให้เห็นความทุจริตของจำเลยตั้งแต่ลอบเอาตัวพิมพ์รูปพรรณโคไปแล้ว เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำเลยกับผู้เสียหายจนลูกเขยพ่อตาแม่ยายจำเลยจะเอาโคไปใช้ได้ตามผลการของจำเลยโดยการวิสาสะ หากจำต้องขอรับอนุญาตหรือรับความยินยอมดังเช่นบุคคลอื่นไม่การที่จำเลยให้อุบายหลอกลวงผู้เสียหายและภริยานั้น มิใช่เพื่อให้ผู้เสียหายและภริยาอมส่งมอบโคให้จำเลย หากเป็นแต่เพียงอุบายในการที่จำเลยจะพาโคไปได้แนบเนียนขึ้นเท่านั้น การที่จำเลยเอาโคไปหาใช้ผลโดยตรงจากการหลอกลวงไม่ จำเลยจึงมีผิดฐานลักทรัพย์ หากผิดฐานฉ้อโกงไม่

หากว่าเป็นกรณีที่แม้ไม่มีการกระทำ แต่อย่างไรเสียผลก็ยังคงเกิดขึ้นอยู่ดี จะถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากการกระทำนั้นไม่ได้ ที่ไม่ได้เนื่องจากไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า ผลที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากการกระทำนั้นจริงหรือไม่แน่นอน ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 968/2474 จำเลยใช้ขวานฟัน ห.ถูกหน้าผากแลตั้งจุมูก ๓ แห่งเป็นแผลสาหัส ห.อยู่ได้ 14 วันก็ตาย ศาลเดิมตัดสินจำคุก 6 ปีตาม ม.251 ศาลอุทธรณ์เห็นว่า ห.ตายเพราะโรคประจำตัว ไม่ได้ตายด้วยบาดแผลนั้นจำเลยมีผิดตาม ม.256 ให้จำคุก 5 ปี ศาลฎีกาตัดสินยืนตามศาลอุทธรณ์

คำพิพากษาฎีกาที่ 121/2493 ผู้ตายซึ่งวิกลจริตขึ้นไปบนเรือนจำเลย หญิงซึ่งอยู่บนเรือนคนเดียวเข้าใจว่าเป็นคนร้าย จึงร้องว่าขโมยให้ชาวบ้านช่วย มีชาวบ้าน 30-40 คนรวมทั้งจำเลยมีอาวุธปืน 6-7 กระบอก ไล่ตามยิงผู้ตาย ๆ หนีไปแอบจำเลยกับคนอื่น 2 คนยิงไปยังผู้ตายคนละนัด พอสิ้นเสียงปืนปรากฏว่าผู้ตายถูกกระสุนปืนล้มลงตาย โดยไม่ปรากฏว่าตายเพราะถูกกระสุนปืนของใคร ดังนี้ ถือว่าจำเลยผิดเพียงฐานพยายามฆ่าผู้ตาย และไม่ถือว่าจำเลยและผู้ที่ยิงตลอดจนชาวบ้านที่ไล่ติดตามนั้นสมคบกัน

(2). แม้ว่าจะมีการกระทำอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดผลนั้นด้วย แต่หากว่าไม่มีการกระทำอันนั้นแล้วจะไม่มีผลเกิดขึ้น ก็ยังคงถือว่าผลนั้นเกิดจากการกระทำอันนั้นอยู่ หมายถึงว่าการกระทำที่เกิดขึ้นนั้นในความเป็นจริงอาจไม่ใช่มีเพียงแค่การกระทำเดียวที่เกิดขึ้น แต่อาจมีการกระทำอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดผลนั้นด้วย ซึ่งในการที่จะวินิจฉัยว่า ผลนั้นเกิดจากการกระทำที่ถูกฟ้องหรือไม่ ก็ดูแต่เพียงว่าหากไม่มีการกระทำอันนั้นเกิดขึ้นแล้ว ผลจะเกิดขึ้นหรือไม่ หากว่าไม่มีการกระทำอันนั้นแล้วจะไม่มีผลเกิดขึ้น ก็ยังคงต้องถือว่าผลเกิดจากการกระทำอันนั้น โดยไม่ต้องพิจารณาถึงการกระทำอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยเลย ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 122/2496 แม้ผู้เสียหายจะประมาทอยู่ด้วย ถ้าจำเลยระมัดระวังตามควรแก่ฐานะแล้ว ก็จะไม่เป็นอันตรายแก่ผู้เสียหาย ดังนี้จำเลยต้องรับผิดชอบทำให้บาดเจ็บสาหัสโดยประมาท

4.1.2.2. ข้อยกเว้นของทฤษฎีเงื่อนไข

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทฤษฎีเงื่อนไขจะได้วางหลักดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ในการนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้นั้น ก็ยังมีข้อยกเว้นอยู่ นั่นคือ

(1). กรณีที่มีผู้กระทำหลายคน และแม้ไม่มีการกระทำของผู้กระทำคนหนึ่ง ผลก็ยังคงเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้กระทำอีกคนหนึ่ง ปกติแล้วตามหลักทฤษฎีเงื่อนไข ผู้กระทำคนหนึ่ง หากพิสูจน์ได้ว่าแม้ไม่มีการกระทำของตน ผลก็ยังคงเกิดขึ้นได้จากการกระทำของผู้กระทำอีกคนหนึ่ง ตามกฎหมายจะถือว่าผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่ใช่ผลโดยตรงจากการกระทำของผู้กระทำคนหนึ่ง แต่หากเป็นกรณีที่ การกระทำของผู้กระทำแต่ละคนมีความ "เพียงพอ" ในตัวเองที่จะก่อให้เกิดผลนั้นได้ โดยไม่ต้องอาศัยการกระทำของผู้กระทำอีกคนหนึ่ง ผู้กระทำแต่ละคนจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น

(2). ความผิดบางฐานตามลักษณะของความผิดนั้นเกิดจากการกระทำหลาย ๆ อันมารวมกัน แม้ว่าจะขาดการกระทำอันใดอันหนึ่งไป ความผิดนั้นก็ยังเกิดขึ้นอยู่ตนเอง เช่นนี้แล้ว ต้องถือว่า การกระทำทุก ๆ อันเป็นตัวก่อให้เกิดความผิดนั้นขึ้น

ในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของจำเลยในคดีอาญานั้น หากจะนำทฤษฎีเงื่อนไขมาปรับใช้อย่างเดียวนั้น อาจทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ เนื่องจาก ทฤษฎีเงื่อนไขนั้น ในส่วนของขอบเขตความรับผิดชอบ มิได้มีการกำหนดเอาไว้ ส่งผลให้เมื่อเกิดความผิดและผลขึ้นแล้ว หากโจทก์ในคดีสามารถพิสูจน์ได้ว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเกิดขึ้นแล้ว จำเลยในคดีอาญาก็ต้องรับผิดชอบในผลทุกอย่างที่เกิดขึ้นนั้นอย่างไม่มีข้อจำกัด ยกตัวอย่างเช่น A ต้องการที่จะฆ่า B จึงใช้ปืนไลยิง B แต่ไม่โดน B ได้วิ่งหนีขึ้นไปบนรถของตนเพื่อที่จะขับรถหนีการไลยิงของ A แต่ในขณะที่ B ทำการสแตร์ทรอนนั้น ก็ได้มีฟ้าผ่าลงมาที่รถยนต์ของ B ทำให้รถของ B เกิดการระเบิดขึ้น B เสียชีวิต เช่นนี้การที่ A จะต้องรับผิดชอบในความผิดฐานฆ่าคนตาย ตามมาตรา 288 เนื่องจากว่า หากไม่มีการกระทำของ A แล้ว B ก็จะไม่หนีขึ้นไปบนรถและไม่โดนแรงระเบิดเสียชีวิต จะเห็นได้ว่าการกระทำของ A กับฟ้าผ่านั้นไม่ได้เกี่ยวข้องกันเลย แต่เมื่อเกิดผลขึ้น A จะต้องรับผิดชอบในความตายของ B ซึ่งอาจเป็นการไม่ยุติธรรมกับ A เสียเท่าไรนัก ดังนั้น นักกฎหมายจึงได้มีการนำอีกทฤษฎีหนึ่งมาใช้ในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของผู้กระทำด้วย นั่นคือ ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม

4.1.2.3. ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสม

ทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมนี้มีหลักอยู่ว่า ในการที่จะให้ผู้กระทำการใด ๆ รับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นจะต้องพิจารณาว่า โดยทั่วไปแล้วการกระทำนั้นมีความเหมาะสมในการก่อให้เกิดผลนั้น ๆ ขึ้น โดยในลักษณะของความสัมพันธ์และผลที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องมีความเกี่ยวพันกันอย่างพอสมควร (Reasonable connection) อีกด้วย

ในการที่จะพิจารณาว่าโดยทั่วไปแล้วการกระทำนั้นมีความเหมาะสมในการก่อให้เกิดผลนั้น ๆ หรือไม่นั้นให้ดูจาก ผลที่เกิดขึ้นนั้นผู้กระทำสามารถคาดเห็นได้หรือไม่ว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนนั้น หากว่าสามารถคาดเห็นได้ ผลที่เกิดขึ้นนั้นถือเป็นผลธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้จากการกระทำนั้น ผู้กระทำต้องรับผิดชอบ แต่ถ้าผู้กระทำไม่อาจคาดเห็นได้ว่าผลนั้นจะเกิดขึ้นจากการกระทำของตน ผลที่เกิดขึ้นนั้นไม่ถือเป็นผลธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ยังผลให้การกระทำนั้นไม่มีความเหมาะสมในการก่อให้เกิดผลนั้น ๆ ขึ้น ผู้กระทำไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น ซึ่งหลักในการวินิจฉัยความสามารถในการคาดเห็นศาลใช้หลักมาตรฐานของบุคคลสามัญที่เรียกกันว่าวิญญูชนเป็นหลัก

ในการนำทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมมาใช้นั้น จะถูกนำมาใช้ในกรณีดังต่อไปนี้

4.1.2.3.1. ในกรณีที่ผลของการกระทำความผิดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น

ผลของการกระทำที่ทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นก็คือ ผลตามมาตรา 224, 238, 280, 297, 302, 303, 308, 310, 313, 336, 339, 340 ซึ่งเป็นผลนอกเหนือจากการกระทำโดยเจตนา และผลตามมาตรา 311 วรรคสอง ซึ่งเป็นผลนอกเหนือจากการกระทำโดยประมาท

กรณีนี้ได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ในมาตราที่ 63 ความว่า “ถ้าผลของการกระทำความผิดใดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้น ผลของการกระทำความผิดนั้นต้องเป็นผลที่ตามธรรมดาย่อมเกิดขึ้นได้” ผลธรรมดาในความหมายของมาตรา 63 นี้ก็คือผลธรรมดาตามทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมนั่นเอง โดยดูจากความคาดเห็นได้ของผู้กระทำโดยมาตรฐานของวิญญูชนมาพิจารณา

ตัวอย่างของกรณีที่ผลของการกระทำที่ทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1116/2502 โจทก์ฟ้องขอให้ลงโทษจำเลยฐานทำร้ายร่างกาย บาดเจ็บสาหัส จำเลยให้การรับสารภาพ แล้วขอถอนคำให้การเดิม ต่อมาจำเลยแถลงรับว่า ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บปรากฏตามบันทึกบาดแผลท้ายฟ้องจริง ศาลอุทธรณ์ไต่ถามผู้เสียหายบอความจริง จำเลยไม่เถียงเรื่องผู้เสียหายตาบอด

ศาลชั้นต้นพิพากษาว่า จำเลยมีผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 (1), (8) ให้จำคุก 6 ปี จำเลยอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้ให้จำคุก 3 ปี จำเลยฎีกาว่า ไม่ได้เจตนาให้

ดาผู้เสียหายบอด เพราะต่อสู้กันในเชิงใช้กำลังต่อยกันพัลวัน ศาลฎีกาเห็นว่า จำเลยต้องถูกบริเวณหน้าดาผู้เสียหาย แม้จะไม่ได้ตั้งใจให้ดาบอด แต่เมื่อเป็นผลให้ดาบอด ก็ย่อมเป็นผิดตามมาตรา 297 (1) พิกษากษายืน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 313/2529 ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัสตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 เป็นเหตุที่ทำให้ผู้กระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายตามมาตรา 295 ต้องรับโทษหนักขึ้นเพราะผลที่เกิดจากการกระทำโดยที่ผู้กระทำไม่จำต้องมีเจตนาต่อผลที่ทำให้ต้องรับโทษหนักขึ้น ตัวการที่ร่วมทำร้ายผู้อื่นแม้จะไม่มีเจตนาให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส หรือมิได้เป็นผู้ลงมือกระทำให้เกิดผลขึ้นก็ต้องรับผิดชอบในผลนั้นด้วย ในระหว่างที่จำเลยทั้งสามรวมชกต่อยผู้เสียหาย จำเลยที่ 1 ใช้มีดคัดเตอร์กรีดใบหน้าผู้เสียหายเป็นแผลเสียโฉมติดตัวจำเลยที่ 2 และที่ 3 ต้องมีความผิดฐานเป็นตัวการร่วมทำร้ายจนเป็นเหตุให้ผู้เสียหายได้รับอันตรายสาหัสตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 297 (4) ด้วย แต่ศาลลงโทษน้อยกว่าจำเลยที่ 1 ผู้เป็นต้นเหตุ

4.1.2.3.2. ในกรณีที่ผลของการกระทำเกิดจากเหตุแทรกแซง

เหตุแทรกแซงนั้นคือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่หลังจากการกระทำของผู้กระทำในตอนแรก และเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดผลในบั้นปลายขึ้น ซึ่งลักษณะของเหตุแทรกแซงนั้นต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เหตุแทรกแซงต้องเป็นเหตุที่เกิดขึ้นหลังจากที่มีการกระทำของผู้กระทำในตอนแรกเกิดขึ้นแล้ว ไม่ใช่เหตุที่เกิดขึ้นก่อน หรือ เกิดขึ้นในขณะที่มีการกระทำของผู้กระทำนั้น ยกตัวอย่างเช่น A เอาปืนไลยิง B B วิ่งไปหลบอยู่ที่ใต้ต้นไม้ เกิดฟ้าผ่าลงมาที่ต้นไม้โดน B เสียชีวิต เช่นนี้การที่ฟ้าผ่าลงมาถือเป็นเหตุแทรกแซง²⁷

2. เหตุแทรกแซงนั้นต้องเป็นตัวที่ส่งผลให้เกิดผลในบั้นปลายขึ้น หมายความว่า ผลที่เกิดขึ้นนั้นต้องมีความสัมพันธ์กับเหตุแทรกแซงนั้นโดยตรง ยกตัวอย่างเช่น A เอาปืนไลยิง B B วิ่งไปหลบอยู่ที่ใต้ต้นไม้ เกิดฟ้าผ่าลงมาที่ต้นไม้โดน B เสียชีวิต เช่นนี้การที่ฟ้าผ่าลงมาถือเป็นเหตุแทรกแซงเพราะเป็นเหตุทำให้ B ตาย²⁸

²⁷ เพิ่งอ้าง, น.232.

²⁸ เพิ่งอ้าง, น.235.

เมื่อเกิดเหตุแทรกแซงขึ้นแล้ว หลักในการวินิจฉัยความรับผิดชอบของผู้กระทำก็คือ ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้นก็ต่อเมื่อ เหตุแทรกแซงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเหตุที่ผู้กระทำสามารถคาดหมายได้ (FORSEEABILITY) ซึ่งในส่วนนี้เองคือการนำเอาทฤษฎีเหตุที่เหมาะสมมาปรับใช้ หากว่าคาดหมายได้ก็ต้องรับผิดชอบ แต่หากคาดหมายไม่ได้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบ

4.1.2.3.3. ลักษณะของเหตุแทรกแซง

เหตุแทรกแซงนั้นอาจเกิดขึ้นได้ในหลาย ๆ กรณี ดังนี้

1. เหตุแทรกแซงที่เกิดจากธรรมชาติกระทำ

หรือที่เรียกว่าเหตุการณ์ธรรมชาติ โดยปกติแล้วถือเป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดหมายได้ เมื่อเกิดขึ้นแล้วยังผลให้ ผู้กระทำในตอนแรกไม่ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้นนั้น ยกตัวอย่างเช่น A เอาปืนไล่ยิง B B วิ่งไปหลบอยู่ที่ต้นไม้ เกิดฟ้าผ่าลงมาที่ต้นไม้โดน B เสียชีวิต เช่นนี้ฟ้าผ่าถือเป็นเหตุแทรกแซงที่เกิดจากธรรมชาติ

2. เหตุแทรกแซงที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำในตอนแรกเอง

ยกตัวอย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1395/2518 จำเลยดี ด. มีแผลเล็กน้อยแต่ ด. สลบ จำเลยเข้าใจว่า ด. ตาย จึงเอาผ้าขาวม้าของ ด. ผูกคอ ด. แขนงกับต้นไม้เป็นเหตุให้ ด. ตาย จำเลยมีความผิดตามมาตรา 290²⁹

เช่นนี้แล้ว ตามหลักถือว่าคาดหมายได้ถึงความตายที่เกิดขึ้น ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 290 แต่หากว่าเป็นกรณีที่ไม่สามารถคาดหมายได้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้น ผู้กระทำก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

3. เหตุแทรกแซงที่เกิดจากการกระทำของผู้เสียหาย

กรณีเช่นนี้เหตุแทรกแซงนั้นเกิดจากการตัดสินใจของผู้เสียหายเอง จำต้องพิจารณาว่าการตัดสินใจของผู้เสียหายนั้นเป็นสิ่งที่วิญญูชนคาดหมายได้หรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น หากเป็นกรณีที่การตัดสินใจของผู้เสียหายเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำของผู้กระทำนั้นเอง โดยเป็นการกระทำเพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายที่ผู้กระทำจะก่อให้เกิดขึ้น เช่นนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ เนื่องจากบุคคลโดยทั่วไปย่อมต้องหลีกเลี่ยงอันตรายที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้านั้นเอง

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1436/2511 เมื่อคดีฟังได้ว่า จำเลยขับรถด้วยความประมาทแล้ว แม้ผู้ตายจะกระโดดลงจากรถก่อน หากแต่ในระยะกระชั้นชิดกับอันตรายที่จะเกิดขึ้น และในที่สุดได้เกิดขึ้น เพื่อหลีกเลี่ยงอันตรายเฉพาะหน้านั้น ก็ยังต้องถือว่า การกระทำของผู้ตายเป็นผลอัน

²⁹ เพิ่งอ้าง, น.238.

เกิดใกล้ชิดและเนื่องมาจากเหตุขับรถประมาทของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท

คำพิพากษาฎีกาที่ 500/2498 จำเลยขับรถยนต์โดยประมาทเป็นเหตุให้ทับนายทองผู้โดยสารตาย แม้จะได้ความว่านายทองโดดลงไปรถจึงทับก็ตาม แต่การที่นายทองโดดลงไปนั้นก็เพื่อจะหลีกเลี่ยงอันตรายอันจะเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ความตายของนายทองเป็นผลใกล้ชิดกับเหตุแห่งการขับรถโดยประมาทของจำเลย ๗ จึงผิดตามมาตรา 252 อ้างฎีกาที่ 418/2481

คำพิพากษาฎีกาที่ 418/2481 จำเลยขับรถยนต์โดยสารด้วยความประมาทเป็นเหตุให้โดนขึ้นกับรถไฟ และในขณะที่รถยนต์อยู่ห่างจากรถไฟราว 6-7 วา คนโดยสารในรถจำเลยคนหนึ่งกระโดดหนีเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายดังนี้ ต้องถือว่าความตายนั้นเป็นผลใกล้ชิดกับเหตุแห่งการขับรถโดยประมาทจำเลยต้องมีผิดฐานทำให้คนตายโดยประมาท

หากว่าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายฆ่าตัวตายเนื่องจากการกระทำของผู้กระทำในตอนแรก ก็ต้องพิจารณาว่าการฆ่าตัวตายนั้นคาดหมายได้หรือไม่ เช่น ฆ่าตัวตายเนื่องจากทนทุกข์ทรมานจากบาดแผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำไม่ไหว ถือเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ แต่ถ้าหากว่าเป็นการฆ่าตัวตายอย่างไม่สมเหตุผลผลก็ไม่ถือเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ เช่น ฆ่าตัวตายเนื่องจากกลุ้มใจเรื่องค่ารักษาพยาบาลที่ต้องจ่ายจากการรักษาแผลที่เกิดจากการกระทำของผู้กระทำ เป็นต้น

หากว่าเป็นกรณีที่ผู้เสียหายได้รับภัยอันตรายจากการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากภัยอันตราย ต้องถือว่าเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ ไม่ใช่เรื่องผิดปกติธรรมดา ซึ่งต้องดูจากเจตนาในการช่วยเหลือด้วย หากเป็นเจตนาอื่นที่ไม่ใช่การช่วยเหลือจะถือว่า ไม่ใช่สิ่งที่คาดหมายได้ เช่น A ยิงปืนไปที่ B C กระโดดเข้ามาขวางวิถีกระสุนเนื่องจากต้องการฆ่าตัวตาย เช่นนี้ถือว่าไม่เป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดหมายได้

หากว่าผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บจากการกระทำของผู้กระทำแล้วไม่รักษาบาดแผลให้ดี เป็นผลให้เกิดความเสียหายมากขึ้น ถือเป็นสิ่งที่คาดหมายได้

คำพิพากษาฎีกาที่ 442/2502 บาดแผลของผู้ตายที่ถูกจำเลยแทง แม้จะเนื่องจากการรักษาบาดแผลไม่ดี เพราะบาดแผลเน่าจึงเป็นพิษก็ดี แต่ก็ป็นผลธรรมดาอันสืบเนื่องจากการกระทำของจำเลย จำเลยมีผิดฐานฆ่าคนโดยไม่เจตนา (อ้างฎีกาที่ 437/2500)

คำพิพากษาฎีกาที่ 1478/2528 จำเลยกับพวกร่วมกันใช้อาวุธปืนยิงผู้ตายถูกที่ด้านหลัง กระสุนปืนติดบริเวณไขสันหลังขาด ผู้ตายเป็นอัมพาตตั้งแต่เอวจนจดเท้าและถึงแก่ความตายสืบเนื่องมาจากบาดแผลที่ถูกยิงและภาวะติดเชื้ออย่างรุนแรงหลังจากเกิดเหตุ 9 เดือนเศษ ดังนั้นผู้ตายถึงแก่ความตายสืบเนื่องมาจากบาดแผลที่ถูกยิง แม้จะเนื่องจากการรักษาไม่ดีจนบาดแผลติดเชื้อ

ก็เป็นผลธรรมชาติอันสืบเนื่องมาจากการกระทำของจำเลย จำเลยจึงมีความผิดฐานฆ่าผู้ตายโดยเจตนา

4. เหตุแทรกแซงที่เกิดจากการกระทำของบุคคลที่สาม

หากว่า เหตุแทรกแซงที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการกระทำโดยประมาทของบุคคลที่สาม ตามปกติแล้วจะถือว่าเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ ยกตัวอย่างเช่น A ใช้ไม้ตีที่ศีรษะของ B ทำให้ B หมดสติ และ A จับ B โยนลงไปที่ถนน C ได้ขับรถฝ่าไฟแดงมาชน B ถึงแก่ความตาย เช่นนี้ แม้ว่า C จะขับรถโดยประมาท และต้องรับผิดฐานฆ่าคนตายโดยประมาทก็ตาม แต่ A ก็ยังคงต้องรับผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนาอยู่ เนื่องจากความประมาทของ C นั้นไม่ใช่สิ่งที่ผิดปกติถึงขนาดที่จะตัดความตายของ B ออกจากการกระทำของ A ในตอนแรกนั่นเอง

หากว่า เหตุแทรกแซงนั้นเป็นการกระทำโดยเจตนาของบุคคลที่สาม จะต้องพิจารณาก่อนว่า การกระทำนั้นเป็นความผิดหรือไม่ มีบทยกเว้นโทษหรือไม่

ถ้าหากการกระทำของบุคคลที่สามเป็นความผิด ก็เป็นเหตุที่มาตัดผลและการกระทำของผู้กระทำในตอนแรกออกจากกัน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 659/2532 จำเลยใช้ของแข็งตีทำร้ายผู้ตายมีบาดแผลฟกช้ำดำเขียวทั่วร่างกายกับมีบาดแผลฉีกขาดที่ศีรษะยาวประมาณ 3 เซนติเมตร ลึกประมาณ 1.5 เซนติเมตร มีบาดแผลฉีกขาดที่หัวคิ้วซ้ายยาวประมาณ 3 เซนติเมตร ลึกประมาณ 1 เซนติเมตร มีบาดแผลถลอกที่ขากรรไกรและข้อศอกซ้าย กระดูกขากรรไกรหัก กระดูกซี่โครงขวา 2 ซี่ ฟังได้ว่าจำเลยทำร้ายผู้ตายโดยมีเจตนาฆ่า หลังจากที่ถูกทำร้ายแล้ว ได้มีการนำตัวผู้ตายไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล แพทย์ได้รักษาผู้ตายเบื้องต้นโดยให้น้ำเกลือใส่ท่อช่วยหายใจ ผ่าตัดใส่ท่อระบายลมในโพรงปอดข้างซ้ายเพราะ

มีลมรั่วออกมาจากทางเดินหายใจ แล้วใส่เครื่องช่วยหายใจให้ผู้ตายด้วย และแพทย์ผู้รักษามีความเห็นว่าจะให้ผู้ตายรักษาตัวที่โรงพยาบาลต่อไปแล้ว โอกาสที่ผู้ตายจะมีชีวิตรอดมีมากกว่าผู้ตายจะถึงแก่ความตาย การที่ญาติผู้ตายกระทำให้การรักษาสิ้นสุดลงโดยการดึงเครื่องช่วยหายใจ และท่อช่วยหายใจออก แล้วพาผู้ตายกลับบ้าน และผู้ตายถึงแก่ความตายในคืนนั้น ย่อมถือได้ว่าเป็นผลโดยตรงที่ทำให้ผู้ตายถึงแก่ความตาย หาใช่เป็นผลจากการกระทำของจำเลยโดยตรงไม่ เพราะเมื่อผู้ตายอยู่ในความดูแลรักษาของแพทย์แล้ว ผู้ตายย่อมเป็นผู้ที่อยู่ในสภาพที่มีโอกาสมีชีวิตอยู่รอดสูงการกระทำของจำเลยจึงมีความผิดเพียงฐานพยายามฆ่าผู้ตาย

ถ้าหากว่าการกระทำของบุคคลที่สามเป็นความผิดแต่มีกฎหมายยกเว้นโทษ เช่น การกระทำโดยจำเป็นตามมาตรา 67(2) เช่นนี้เมื่อมีผลเสียหายเกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ผู้กระทำก็ต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น โดยที่บุคคลที่สามนั้นไม่ต้องรับผิดชอบเนื่องจากมีบทยกเว้นโทษนั่นเอง ยกตัวอย่าง เช่น A เล็งปืนจะยิง B C เห็นเข้าจึงผลัก B ล้มหัวฟาดพื้นเป็นแผล เช่นนี้ C ทำไปเพื่อป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับ B ดังนั้น C ได้รับยกเว้นโทษ ส่วน A ต้องรับผิดชอบในบาดแผลที่เกิดขึ้นกับ B

หากว่าการกระทำของบุคคลที่สามเป็นการกระทำที่ไม่เป็นความผิด ผู้กระทำในตอนแรกก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น

4.1.3. เปรียบเทียบหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายอาญาและกฎหมายละเมิด

ในการนำหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาปรับใช้ในกฎหมายอาญานั้น โดยทั่วไปในส่วนของทฤษฎีที่ถูกนำมาใช้นั้น เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับทฤษฎีในกฎหมายละเมิดแล้ว พบว่ามีการใช้ทฤษฎีเดียวกัน นั่นคือ ทฤษฎีเงื่อนไข และ ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสม แต่โดยลักษณะการนำมาใช้แล้วยังคงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง เนื่องจาก ในกฎหมายอาญานั้นมีการกำหนดการกระทำที่เป็นความผิดอย่างชัดเจน เมื่อฝ่าฝืนก็มีบทลงโทษ หากว่าการกระทำที่เกิดขึ้นไม่มีบทบัญญัติให้เป็นความผิด จะลงโทษผู้กระทำมิได้³⁰

1. ในกฎหมายละเมิดนั้นหากวินิจฉัยแล้วพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ผู้ทำละเมิดก็ไม่ต้องรับผิดชอบในผลเสียหายที่เกิดขึ้น ส่วนในกฎหมายอาญานั้นแม้ว่าจะวินิจฉัยแล้ววินิจฉัยแล้วพบว่าไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล แต่จำเลยในคดีอาญาก็ยังอาจต้องรับผิดชอบในการกระทำที่ทาลงไปแล้ว หากว่าการกระทำที่ทำไปแล้วนั้นมีกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิด ยกตัวอย่างเช่น A ต้องการที่จะฆ่า B จึงใช้ปืนไลยิง B แต่ไม่โดน B ได้วิ่งหนีขึ้นไปบนรถของตนเพื่อที่จะขับรถหนีการไลยิงของ A แต่ในขณะที่ B ทำการสาร์ทรถนั้น ก็ได้มีฟ้าผ่าลงมาที่รถยนต์ของ B ทำให้รถของ B เกิดการระเบิดขึ้น B เสียชีวิต เช่นนี้เมื่อพิจารณาแล้วทั้งในกฎหมายละเมิดและกฎหมายอาญาล้วนแต่ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล เนื่องจากมีเหตุแทรกแซงมาตัดการกระทำและผลออกจากกัน หากเป็นในกฎหมายละเมิดถือว่า A ไม่ต้องรับ

³⁰ สุขุม ศุภนิติย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด (กรุงเทพมหานคร: นิติบรรณาการ, 2543) น.2.

ผิดในความตายของ B แต่ในกฎหมายอาญานั้น การกระทำของ A ถือเป็นความผิดแล้ว คือ ความผิดฐานพยายามฆ่า A ยังคงต้องรับผิดฐานพยายามฆ่า B

2. ในการใช้ทฤษฎีผลเงื่อนไขนั้นในกฎหมายอาญาแล้วกฎหมายจะเมิตล้วนแล้วแต่ใช้เหมือนกัน แต่ในการใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้น ในกฎหมายจะเมิตนั้นจะนำมาใช้ในกรณีเดียวนั้นคือ กรณีที่มีเหตุแทรกแซงเกิดขึ้น แต่ในกฎหมายอาญานั้นนอกจากจะมีการนำทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาใช้ในกรณีที่มีเหตุแทรกแซงแล้ว ยังมีการนำมาใช้ในกรณีที่ผลของการกระทำความผิดทำให้ผู้กระทำต้องรับโทษหนักขึ้นด้วย

3. ในเรื่องเหตุแทรกแซงในคดีอาญานั้น มีส่วนที่แตกต่างกับเหตุแทรกแซงในคดีละเมิดอยู่บ้าง โดยในคดีละเมิดนั้น เหตุแทรกแซงที่เป็นการกระทำที่เกิดจากตัวผู้กระทำในตอนแรกจะไม่นับถือว่าเป็นเหตุแทรกแซงที่มาตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำกับผล แต่ในกฎหมายอาญานั้นต้องพิจารณาด้วยการกระทำที่เกิดจากตัวผู้กระทำในตอนแรกนั้น เป็นสิ่งที่วิญญูชนคาดหมายได้หรือไม่ หากว่าคาดหมายได้ก็ต้องรับผิด แต่ถ้าคาดหมายได้ก็ไม่ต้องรับผิดในผลที่เกิดขึ้น

อีกลักษณะหนึ่งคือ ในกฎหมายอาญากรณีที่เหตุแทรกแซงเป็นการกระทำของบุคคลที่สาม แม้ว่าจะพิจารณาแล้วว่าการกระทำของบุคคลที่สามนั้นเป็นความผิด แต่ก็ต้องพิจารณาต่อไปอีกว่า การกระทำนั้นมีบทยกเว้นโทษหรือไม่ หากว่ามีบทกฎหมายยกเว้นโทษแล้ว ผู้กระทำในตอนแรกยังคงต้องรับผิดในผลที่เกิดขึ้น แต่ในกฎหมายละเมิดไม่มีบทบัญญัติเช่นว่านี้ หากมีเหตุแทรกแซงเกิดขึ้นมาตัดความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ผู้กระทำในตอนแรกก็ไม่ต้องรับผิด

4. ในคดีอาญานั้นการกระทำของจำเลยในคดีนั้นต้องเป็นความผิดที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายอาญาด้วย การกระทำของจำเลยนั้นมีความผิดเพียงไร จำเลยก็รับผิดเพียงเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 320/2503 จำเลยเอาเครื่องมือปลอมเงินตราและเหรียญปลอมไปซุกใส่บ้านผู้เสียหาย แล้วจำเลยติดต่อให้ตำรวจมาจับ ตำรวจมาค้นได้ของกลาง และจับผู้เสียหายทั้ง 4 วัน จึงได้ประกันตัวเช่นนี้ การกระทำของจำเลยไม่ผิดฐานทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพตาม มาตรา 270 เพราะการที่ผู้เสียหายถูกจับตัวไปกักขังนั้น เป็นเรื่องอยู่ในดุลยพินิจของตำรวจที่จะพิจารณาเห็นสมควรจับกุมตามควรแก่กรณี หากเป็นเรื่องที่จำเลยหวังเหนี่ยวรั้งผู้เสียหายแต่ประการใดไม่

จะเห็นได้ว่า ความผิดที่จำเลยได้ทำลงไปนั้นคือแจ้งความเท็จ จำเลยก็รับผิดเพียงฐานแจ้งความเท็จเท่านั้น ไม่ต้องรับผิดไปถึงความผิดฐานทำให้เสื่อมเสียอิสรภาพไปด้วย ซึ่งกรณีนี้จะ

แตกต่างกับทางกฎหมายละเมิด เนื่องจากกฎหมายละเมิดนั้นดูที่ผลเสียหายที่เกิดขึ้น หากว่าเกิดจากการกระทำของจำเลยแล้ว จำเลยก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น ยกตัวอย่างเช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 1447/2503 จำเลยยืนยันให้กำนันยึดรถยนต์บรรทุก ของโจทก์ซึ่งรับจ้างบรรทุกข้าวเปลือกนั้นลักข้าวเปลือกของจำเลยไว้โดยไม่มีความจำเป็นและเป็นการแกล้งโจทก์โดยไม่สุจริต กำนันจึงยึดของโจทก์ไว้ 39 วันดังนี้ การกระทำของจำเลยได้ชื่อว่าเป็นการละเมิดต่อโจทก์ กำนันจะยึดรถไว้โดยอาศัยอำนาจของตนเองในฐานะเป็นเจ้าพนักงานมีอำนาจเช่นนั้น หรือไม่ ไม่สำคัญ เมื่อโจทก์ฟ้องในทางแพ่ง และจำเลยได้ละเมิดสิทธิของโจทก์แล้ว จำเลยก็ต้องรับผิดชอบต่อโจทก์ในทางแพ่ง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420

จากคำพิพากษาฎีกาทั้งสองนี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างความรับผิดในทางอาญากับทางละเมิดอย่างชัดเจน

4.2. หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในความรับผิดทางสัญญา

ในความรับผิดทางสัญญานั้น ก็มีการใช้หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลเช่นกัน โดยจะนำมาใช้ในกรณีที่ เมื่อมีการผิดนัดชำระหนี้ของลูกหนี้ แล้วทำให้เกิดความเสียหายขึ้นกับเจ้าหนี้ โดยได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 222 ความว่า “การเรียกค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว”

4.2.1. องค์ประกอบของมาตรา 222

ตามกฎหมายลักษณะหนี้แล้ว มาตรา 222 นี้จะถูกนำมาใช้เมื่อ มีการผิดนัดชำระหนี้แล้ว และมีความเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ขึ้น เจ้าหนี้จะมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ที่ผิดนัดนั้นชดเชยค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ โดยลักษณะของมาตรา 222 นี้จะแบ่งความเสียหายอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ขึ้นออกเป็นสองส่วนคือ

มาตรา 222 วรรคแรก กล่าวถึงความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ นั่นหมายถึง ความเสียหายที่โจทก์สามารถเรียกร้องให้ลูกหนี้ผิดนัดนั้นชดเชยได้ต้องเป็นความเสียหายที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นได้จากการไม่ชำระหนี้ เป็นการนำหลักความสัมพันธ์ระหว่างการ

กระทำและผลคือทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาปรับใช้ โดยในทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้น ผลที่ผู้กระทำจะต้องรับผิดชอบนั้นต้องเป็นผลที่ตามปกติแล้ววิญญูชนสามารถคาดหมายได้ว่าอาจเกิดขึ้นได้จากการกระทำนั้น เช่นเดียวกันกับในมาตรา 222 วรรคแรกนี้ เจ้าหนี้และลูกหนี้จะต้องคาดคะเนถึงผลแห่งการไม่ชำระหนี้ก่อนแล้ว จึงได้ทำการก่อหนี้ขึ้น เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ แม้ว่าจะถือว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลโดยตรงจากการไม่ชำระหนี้ก็ตาม แต่ก็ไม่ใช่ว่าลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบใช้ความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้นนั้น จักต้องดูด้วยว่า ความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่ลูกหนี้สามารถคาดหมายได้หรือไม่ก่อนที่จะก่อหนี้ขึ้น³¹ หากว่าเป็นสิ่งที่สามารถคาดหมายได้ ถือเป็นผลตามปกติของการไม่ชำระหนี้นั้น ลูกหนี้จำเป็นต้องรับผิดชอบ แต่หากว่าความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจคาดหมายได้มาก่อน ลูกหนี้ก็ไม่ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น ยกตัวอย่างเช่น A ทำสัญญาจะขายที่ให้ B ต่อมา A บิดพลัวไม่ยอมขายที่ดินนั้น B มาฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการผิดสัญญานั้นซึ่งรวมถึง การที่ B ขาดกำไรจากการนำเอาที่ดินไปขายให้คนอื่น เช่นนี้เป็นพฤติกรรมพิเศษที่ A ไม่สามารถคาดเห็นได้ A จึงไม่ต้องรับผิดชอบ³²

มาตรา 222 วรรคสองนั้น กล่าวถึงความเสียหายอันเกิดแต่พฤติกรรมพิเศษที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ในกรณีที่ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติกรรมเช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว หมายความว่า พฤติกรรมพิเศษนี้ไม่ใช่ผลอันเป็นปกติที่อาจเกิดขึ้นได้ ดังนั้น ในขณะที่ก่อหนี้ขึ้นนั้น ลูกหนี้ก็อาจจะไม่สามารถคาดเห็นได้ แต่หากว่า ก่อนที่ลูกหนี้จะไม่ชำระหนี้นั้น ลูกหนี้ได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติกรรมเช่นนั้นแล้ว ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เป็นพฤติกรรมพิเศษนั้นด้วย ยกตัวอย่างเช่น A ผิดนัดไม่โอนที่ดินตามสัญญาจะซื้อจะขายที่ทำกับ B B เรียกค่าเช่าที่ต้องเช่าบ้านอยู่เป็นพฤติกรรมพิเศษ โดยที่ A ไม่รู้เรื่องนี้ B จะเรียกให้ A รับผิดชอบไม่ได้

กล่าวโดยสรุป หลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล จะถูกนำมาใช้ในกฎหมายลักษณะหนี้ในกรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นจากการผิดสัญญา ตามมาตรา 222 นั้น หลักการก็คือเป็นการนำเอาหลักทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาใช้ วินิจฉัยว่าลูกหนี้ผู้ผิดนัดจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นกับเจ้าหนี้หรือเปล่านั่นเอง ซึ่งตามมาตรา 222 วรรคหนึ่งและวรรคสองนั้นจะมีความแตกต่างกันคือ ในมาตรา 222 วรรคแรกนั้น เป็นหลักการโดยทั่วไปที่กำหนดให้ ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น หากว่าความเสียหายนั้นสามารถคาดเห็น

³¹ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), น.88

³² เพิ่งอ้าง.

ได้อยู่แล้วตั้งแต่ตอนที่เข้าผูกพันตนในมูลนั้นนั้น ส่วนในวรรคที่สองนั้นถือเป็นข้อยกเว้นของวรรคแรก ที่ว่าความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ ที่โดยปกติไม่อาจรู้ได้ตั้งแต่ตอนที่ก่อหนี้ขึ้น ก็สามารถได้รับการชดเชยได้หากว่า ในขณะที่ก่อนที่ลูกหนี้จะผิดนัดนั้น ลูกหนี้ได้คาดหมายได้หรือควรคาดหมายได้ถึงความเสียหายนี้ นั่นเอง

4.2.2. เปรียบเทียบหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในเรื่องความรับผิดทางสัญญาและความรับผิดทางละเมิด

ในกฎหมายละเมิดนั้น ได้มีการนำเอาหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในองค์ประกอบของ มาตรา 420 ซึ่งเป็นบททั่วไปของกฎหมายละเมิด โดยในเรื่องการนำทฤษฎีเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาปรับใช้นั้น ศาลไทยใช้ทฤษฎีเงื่อนไขเป็นหลัก และนำเอาทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาปรับใช้ในกรณีที่เกิดเหตุแทรกแซงขึ้น ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในบทที่สาม ส่วนในบทบัญญัติของกฎหมายลักษณะหนี้ นั้น ได้มีการนำเอาหลักความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้ในกรณีที่เกิดความเสียหายขึ้นจากการไม่ชำระหนี้เพียงเท่านั้น และตามบทบัญญัติมาตรา 222 แล้ว ได้กำหนดให้นำทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมมาปรับใช้

จะเห็นได้ว่า หลักตามมาตรา 222 นี้ มีความคล้ายคลึงกับหลักการชดเชยค่าสินไหมทดแทนในเรื่องละเมิด เนื่องจากละเมิดก็เป็นบ่อเกิดแห่งหนึ่งอย่างหนึ่ง ตามมาตรา 222 นี้ก็เป็นหลักที่ใช้เพื่อ วินิจฉัยความรับผิดของลูกหนี้ที่กระทำให้เจ้าหนี้เสียหาย ซึ่งมีลักษณะที่คล้ายกับการวินิจฉัยความรับผิดของผู้ทำละเมิดที่กระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย จึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า เมื่อหลักการตามมาตรา 222 นั้นได้บัญญัติให้ใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมแล้ว เราจะสามารถนำเอาหลักการตามมาตรา 222 นี้มาปรับใช้ในกฎหมายละเมิดได้หรือไม่

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 222 ซึ่งได้บัญญัติไว้ว่า “การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้” นั้น

เจ้าหนี้จะเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็นหรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว” จะเห็นได้ว่าในมาตรา 222 นี้ได้บัญญัติไว้ถึงความเสียหายเช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้เอาไว้ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมแล้วมีความคล้ายคลึงกันเป็นอย่างมาก โดยหลักใหญ่ใจความนั้นเป็นอย่างเดียวกันคือเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นมาแล้ว ค่าเสียหายที่ผู้เสียหายสามารถเรียกเอาจากผู้ทำละเมิดได้คือค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นที่

ตามปกติย่อมเกิดขึ้นจากการกระทำละเมิดนั้น ส่วนในกฎหมายลักษณะหนี้มาตรา 222 นั้น ค่าเสียหายที่เจ้าหนี้สามารถเรียกเอาจากลูกหนี้ได้นั้นต้องเป็นค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหาย เช่นที่ตามปกติย่อมเกิดขึ้นแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น ดังนั้นเมื่อหลักการทั้งสองเป็นเช่นเดียวกันจึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า ในการใช้ทฤษฎีมูลเหตุเหมาะสมนั้น สามารถนำหลักเกณฑ์ในมาตรา 222 มาปรับใช้ได้หรือไม่

กรณีแรกนั้น หลักเกณฑ์ในเรื่องหนี้ตามมาตรา 222 นั้นความเสียหายที่กฎหมายรับรองให้สามารถได้รับการชดเชยได้เป็นความเสียหายที่เกิดจากมูลหนี้ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากมูลละเมิด เนื่องจากมูลหนี้เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการกระทำ การงดเว้น หรือส่งทรัพย์สินชำระหนี้ เรียกว่าวัตถุแห่งหนี้³³ ฝ่ายที่ต้องกระทำการนั้นเรียกว่า ลูกหนี้ ส่วนฝ่ายที่ได้รับผลจากการกระทำนั้น เรียกว่า เจ้าหนี้³⁴ เมื่อเกิดการผิดนัดไม่ชำระหนี้ขึ้นและก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นกับเจ้าหนี้ จึงนำมาตรา 222 มาปรับใช้ แต่ในส่วนของมูลละเมิดนั้นเป็นนิติเหตุ³⁵ เกิดจากการที่บุคคลหนึ่งได้ไปกระทำหรืองดเว้นการกระทำให้อีกบุคคลหนึ่งเสียหาย ยังผลให้เกิดมูลหนี้แห่งการชดเชยสินไหมทดแทนขึ้น ดังนั้นละเมิดจึงเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้อย่างหนึ่ง³⁶ ซึ่งคู่กรณียังไม่มีหนี้ที่จะต้องปฏิบัติต่อกันและยังไม่มีวัตถุแห่งหนี้จนกว่าจะเกิดความผิดขึ้นแล้ว คือจงใจหรือประมาทเลินเล่อให้เกิดความเสียหาย³⁷ ดังนั้นความเสียหายตามมาตรา 222 นั้น จึงเกิดจากการการไม่ชำระหนี้ แต่ความเสียหายในมูลละเมิดนั้นคือมูลหนี้ที่ยังไม่ได้ชำระนั่นเอง ดังนั้นบทบัญญัติในมาตรา 222 ที่ให้ใช้หลักเรื่องผลปกติจึงใช้ในกรณีไม่ชำระหนี้เช่นที่ผูกพันกันอยู่แล้วโดยสัญญานั้นเอง ซึ่งจะนำมาใช้กับมูลละเมิดไม่ได้³⁸

³³ พจน์ ปุષปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 228.

³⁴ จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้ (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545) น. 19.

³⁵ ประจักษ์ พุทธิสมบัติ, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะละเมิดและจัดการงานนอกสั่ง, (กรุงเทพมหานคร: ศรีสมบัติการพิมพ์, 2538), น. 1.

³⁶ เพิ่งอ้าง, น. 2.

³⁷ พจน์ ปุષปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 228-229.

³⁸ จิตติ ติงศกัทธิย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452, น. 493.

กรณีที่สองการที่ตามมาตรา 222 นั้นบัญญัติให้ลูกหนี้รับผิดชอบเฉพาะผลที่ตามปกติย่อมเกิดจากการไม่ชำระหนี้ที่มีเหตุผลคือ ในกรณีที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้หรืออีกในกรณีหนึ่งคือลูกหนี้ผิดสัญญาหนี้ โดยปกติแล้วเจ้าหนี้ไม่ต้องพิสูจน์ถึงความผิดของลูกหนี้ เมื่อเกิดการไม่ชำระหนี้ขึ้น ลูกหนี้ก็ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 213³⁹ เป็นหน้าที่ของลูกหนี้เองที่จะต้องพิสูจน์ข้อแก้ตัวให้พ้นผิด ซึ่งหากกฎหมายไม่มีบทบัญญัติจำกัดความรับผิดให้อยู่แต่ในเฉพาะผลปกติแล้ว ลูกหนี้อาจต้องรับผิดชอบโดยไม่มีขอบเขตได้⁴⁰ ยกตัวอย่างเช่น สัญญาจะขายที่ดินให้แปลงหนึ่งแล้วไม่ขายให้ ความเสียหายที่คาดเห็นอันเป็นผลธรรมดาก็คือ ราคาท้องตลาดในปัจจุบันเกินราคาที่ขายเป็นประโยชน์ที่ผู้ซื้อควรจะได้ แต่ถ้าผู้ซื้อไปทำสัญญาขายต่อยอมให้ปรับมากๆ หรือหลายเท่าของราคา โดยที่ผู้ขายไม่รู้ ถ้ายอมให้บังคับกันได้ ลูกหนี้จะเสียหายเกินสมควรซึ่งไม่ใช่ผลธรรมดา จึงมีวรรคที่สองในมาตรา 222 มาใช้เพื่อจำกัดขอบเขตความรับผิดไว้ว่า ถ้าเป็นความเสียหายอันเกิดแก่พฤติการณ์พิเศษไม่ต้องรับผิด เว้นแต่จะได้คาดเห็นหรือควรคาดเห็นได้ล่วงหน้า⁴¹ ในส่วนของความรับผิดในมูลละเมิดตามมาตรา 420 นั้นขอบเขตความรับผิดของผู้ทำละเมิดได้ถูกกำหนดเอาไว้แล้ว นั่นคือผู้ทำละเมิดต้องรับผิดเพียงเท่าที่การกระทำของเขาก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นตามสภาพของหนี้ในมูลละเมิดนั้น ความเสียหายที่เกิดขึ้นมีอาจคาดหมายได้เสมอไปดูจากรณีที่เกิดจากการผิดสัญญา ซึ่งคู่กรณีในสัญญาที่มีความผูกพันกันมาก่อนย่อมรู้ถึงความเสียหายที่จะเกิดขึ้นกับอีกฝ่ายเนื่องมาจากการผิดนัดชำระหนี้ได้เป็นธรรมดา ดังนั้นถ้าจะจำกัดความรับผิดในมูล

³⁹ มาตรา 213 ถ้าลูกหนี้จะเลยเสียไม่ชำระหนี้ของตน เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ก็ได้ เว้นแต่สภาพแห่งหนี้จะไม่เปิดช่องให้ทำเช่นนั้นได้เมื่อสภาพแห่งหนี้ไม่เปิดช่องให้บังคับชำระหนี้ได้ ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำการอันหนึ่งอันใด เจ้าหนี้จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้บุคคลภายนอกกระทำการอันนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่ายให้ก็ได้ แต่ถ้าวัตถุแห่งหนี้เป็นอันให้กระทำนิติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งไว้ ศาลจะสั่งให้ถือเอาตามคำพิพากษาแทนการแสดงเจตนาของลูกหนี้ก็ได้ ส่วนหนี้ซึ่งมีวัตถุเป็นอันจะให้งดเว้นการอันใด เจ้าหนี้จะเรียกร้องให้ระงับการที่ได้กระทำลงแล้วนั้นโดยให้ลูกหนี้เสียค่าใช้จ่าย และให้จัดการอันควรเพื่อถ่วงน้ำหนักด้วยก็ได้อันหนึ่งบทบัญญัติในวรรคทั้งหลายที่กล่าวมาาก่อนนี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิที่จะเรียกเอาค่าเสียหายไม่

⁴⁰ จิตติ ติงศภักดิ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452, น. 503-504.

⁴¹ พจน ปลูกปาคม, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยละเมิด, น. 228.

ละเมิดให้เหมือนกับหนี้ผิดสัญญาเช่นที่บัญญัติไว้ในมาตรา 222 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ผู้เสียหายในคดีละเมิดก็ต้องรับบาปเคราะห์แห่งความเสียหายที่เกิดขึ้นเกินกว่าที่ผู้ทำละเมิดจะคาดหมายได้เสมอไป⁴²

กล่าวโดยสรุป ในการนำหลักเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลมาใช้ในกฎหมายต่าง ๆ นั้น ก็มีลักษณะการปรับใช้ที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับลักษณะและเจตจำนงค์ของกฎหมายว่ามีจุดประสงค์เพื่ออะไร มิใช่แต่เพียงยึดถือตามหลักทฤษฎีแต่เพียงอย่างเดียว การนำเอาหลักการว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลในกฎหมายที่แตกต่างกันออกไปมาเปรียบเทียบกันนั้น จะทำให้มุมมองในทางกฎหมายในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลของเรากว้างขึ้น และสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

⁴² สุขุม ศุภนิธย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยลักษณะละเมิด,